

ROMÂNIA

1918-2018 | SĂRBĂTORIM ÎMPREUNĂ

**IDEALUL UNITĂȚII NAȚIONALE
LA CENTENARUL MARI UNIRI**

Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița

Târgoviște • An XXIV – Nr. 1 (47) 2018

CUPRINS

MOMENTE ALE UNITĂȚII NAȚIONALE

- **Unirea Principatelor în context internațional**, Victor Spinei / 2
- **Mihai Viteazul: mitul celui dintâi unificator**, Alexandru Ștefănescu / 5
- **Unirea Basarabiei: reflecții la centenar**, Silviu Miloiu / 9
- **Anul 1918. Voința ardelenilor: „Vrem unirea cu România!”**, Marian Curculescu / 11
- **1 Decembrie 1918**, Radu Ștefan Vergatti / 19

TÂRGOVIȘTE – CETATE A UNIRII

- **Târgoviște, o cetate a unității naționale**, George Coandă / 24
- **Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu în vreme de război (1916-1918)**, Cornel Mărculescu / 26
- **Mentalități și stări de spirit la Târgoviște în preajma Marii Uniri**, Gabriela Istrate / 31

IDEALUL UNIRII REFLECTAT ÎN LITERATURĂ ȘI PRESĂ

- **Mihai Viteazul. Primul unificator al ținuturilor românești**, Victor Petrescu / 34
- **In memoriam Camil Petrescu: „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”**, Mihai Stan / 39
- **Mișcarea unionistă reflectată în presa vremii**, Agnes Erich / 41

---

* **Notă:** Autorii își asumă cele prezentate în cadrul articolelor din punctul de vedere al resurselor bibliografice consultate.

MOMENTE ALE UNITĂȚII NAȚIONALE

Unirea Principatelor în context internațional*

Dacă este să discutăm de contextul internațional al unirii Principatelor Române de la 1859, poate este cazul să amintim un fapt ce uneori este ignorat referitor la oferta de 30 de milioane de franci făcută Turciei, în numele Țarului, de către contele Orlof la încheierea Tratatului de la Adrianopol din 1829 pentru cedarea Principatelor, ceea ce dovedește perseverență în fructificarea proiectelor expansive prin orice mijloc. Puterile occidentale nu puteau consimți în 1853 la o depreciere a propriilor interese și la ruperea echilibrului de forțe în Europa de Sud-Est. Replica pregătită de aliați a fost întrucâtva neașteptată, pentru că nu și-au desfășurat forțele pe teatrele de operațiuni de la Dunărea de Jos, ci în Crimeea, anexată de Rusia, încă la 1787, zonă de cea mai mare importanță strategică atât în vechime, cât și astăzi.

Potrivit convingerilor politicianilor formulate de-a lungul timpului, cine stăpânește Crimeea controlează întregul bazin pontic. Cu toată ardoarea angajării în luptă a soldaților ruși, zugerăvită cu măiestria binecunoscută de Lev Tolstoi, Rusia a fost înfrântă și a trebuit să suporte condiții de pace defavorabile. Pentru a i se obtura accesul la axul fluvial dunărean, sudul Basarabiei a fost restituit Moldovei, din păcate nu pentru mult timp, și s-a decis crearea așa-numitelor divanuri ad-hoc, menite să consulte localnicii în legătură cu opțiunile lor politico-administrative.

Această oportunitate a fost folosită, precum se știe, de elementele cele mai conștiente ale societății din cele două Principate, pentru a realiza unirea prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, nu fără anumite dificultăți și reticențe venite din interior și exterior, căci, nu o dată, în decursul vremurilor, s-au găsit grupuri care să se opună cursului firesc al istoriei, din atașament pentru meschine profituri personale sau din incapacitatea de a percepe interesele majore ale națiunilor. În mod ciudat și astăzi mai

răzbat vocile răzlețe, mai cu seamă în Moldova, care deplâng pierderea calității de capitală a lașilor și a altor prerogative, ceea ce reflectă, evident, o viziune desuetă.

Nu suntem la curent dacă nostalgii de acest fel se exteriorizează la Frankfurt, ori la München pentru că Berlinul a devenit capitala Germaniei, sau la Torino pentru că a pierdut calitatea de reședință regală, cu toate că unitatea teritorială a Italiei s-a coagulat în jurul Piemontului.

Multă lume și-a exprimat uneori nedumerirea că în cele două Principate nu s-au manifestat tendințe tranșante de unire, exceptând momentul Mihai Viteazul, decât la nivelul secolului al XIX-lea. Contopirea lor s-ar fi putut realiza în anumite circumstanțe pe cale militară. Astfel, devreme ce Mircea cel Bătrân a reușit să-l detroneze în anul 1400 pe luga Vodă și să-l înscăuneze pe Alexandru cel Bun, este de la sine înțeles că domnul muntean ar fi fost în măsură să preia el singur puterea în Moldova, după cum și Ștefan cel Mare, care și-a susținut în mai multe rânduri proprii protejați la Târgoviște, ar fi putut să se instaleze pe tronul Țării Românești. Nici Mircea cel Bătrân și nici Ștefan cel Mare nu au cutezat însă să-și asume prerogative voievodale în țara vecină, din respect imprescriptibil pentru cutumele feudale ce presupuneau acceptarea tradiției dinastice rânduită odată cu

fondarea celor două state sub sceptrul Basarabilor și al Mușatinilor.

Pluralitatea statală nu a afectat pregnant legăturile economice și culturale inter-românești, iar unitatea lingvistică și confesională s-a dovedit de o viabilitate multiseclară grație transferurilor de colectivități umane și a altor factori. Semnificativ este și faptul că la traducerea Bibliei de la 1688, așa numita Biblie a lui Șerban Cantacuzino, carte fundamentală pentru cultura românească, au colaborat cărturari moldoveni și munteni, mai exact Nicolae Milescu Spătarul și respectiv Șerban și Radu Greceanu.

Precum se știe, destrămarea unor state s-a datorat în bună parte tocmai lipsei unității de credință. Este cazul petrecut relativ recent implicând fărâmițarea Iugoslaviei, ale cărei componente regionale fuseseră integrate în Evul Mediu și în perioada modernă unor ansambluri politice diferite. Această compartimentare cu ascendență milenară ce a generat tradiții specifice, dar poate și în mai mare măsură, apartenența Serbiei la ortodoxism, a Croației și Sloveniei la catolicism, și a Bosniei la islamism, s-au soldat cu tensiuni interetnice virulente și, prin concursul neavenit al unor puteri externe, cu dezmembrarea statului apărut pe harta continentului după primul război mondial.

Realizarea unirii Principatelor asigură o stabilitate politică mai mare, în sensul că o eventuală tentativă de anexare ar fi fost mai dificilă și ar fi susceptibilizat puterile europene și îndeosebi imperiile din proximitate. În viziunea realistă a cercurilor diplomatice apusene, prin unirea lor, Principatele ar fi fost de natură să reprezinte o barieră mai eficientă în calea planurilor expansioniste ale unor imperii precum Rusia și Austria.

Înfăptuirea unirii de bază a pavat drumul spre obținerea independenței și desăvârșirii Marii Uniri. Fără unirea din 1859 ar fi fost imposibilă crearea statului național unitar, eveniment cardinal din devenirea istorică a românității. În afară de condițiile externe favorabile în realizarea actului unirii, românitatea a avut nevoie de o elită politică tenace și responsabilă, animată de sentimente patriotice și dotată cu dexterități diplomatice. Țările mici nu și pot asuma inițierea unor demersuri politice cu reverberații continentale, precum cele ce vizează trasee ale granițelor naționale, de aceea ele trebuie

Stema Principatelor Unite din 1859

să profite de circumstanțele favorabile spre a-și materializa aspirațiile. Numai astfel s-au putut fructifica unirea de bază, independența și Marea Unire.

Dacă în urmă cu aproape trei decenii am fi dispus de o clasă conducătoare decisă și abilă, atașată neșovăielnic năzuințelor naționale pe ambele maluri ale Prutului, s-ar fi putut profita de colapsul Uniunii Sovietice. Posturile letargice nu au reprezentat niciodată soluții adecvate, fiind necesare implicări hotărâte, cu riscurile de rigoare, întrucât împlinirile majore reclamă eforturi, determinare și eroism. Cine nu este capabil de sacrificii se complăce într-o stare

larvară, la periferia curentelor robuste ale istoriei. Uneori și înfrângerile eroice merită tot atâta considerație precum victoriile.

Considerând că o compresibilitate a modului de înfăptuire a actului unirii statale în diverse alte spații ar fi oportună, am propune o foarte lapidară și selectivă survolare retrospectivă a acestor procese, fără a ne asuma veleitarismul de a oferi sentințe universal valabile. Statele lumii s-au creat în mod diferit, unele state, cele mai mari, imperiile, au derulat expansiuni în teritorii uriașe, alte state s-au creat în urma destrămării unor imperii, altele, în sfârșit, au avut și niște parcursuri cumva asemănătoare cu unirea celor două Principate. Foarte pe scurt, voi evoca doar cazul Italiei și al Germaniei. Italia modernă a avut drept epicentru unificator regatul Sardiniei și Piemontului, cu toate că nu era aureolat de blazon medieval la fel de prestigios precum cel reprezentat de Roma, Florența, Veneția sau Milano. Preluând programul și determinarea mișcării Risorgimento și având pretutindeni partizani activi, Sardinia-Piemont a uzat pentru împlinirea idealului unificării atât de forță, a se vedea acțiunile lui Garibaldi, cât și de diplomație, cazul ministrului de externe Cavour. Aproximativ în aceeași perioadă în care se prefigura unirea Principatelor și a Italiei s-au derulat și evenimente ce au condus la unificarea teritoriilor germane în jurul Prusiei, pregătită moral de exponenții curentului *Sturm und Drang* și finalizată prin consens mutual realizat datorită prestigiului covârșitor dobândit de statul prusac în vremea când frânele puterii erau deținute de brațul ferm al cancelarului Bismarck. *Mutatis mutandis*, tot fără mijloace coercitive s-a înfăptuit, după 120 de ani, într-un context internațional total diferit și cu alți actori principali pe scena politică, reunificarea

Germaniei, orchestrată de data aceasta de cancelarul Helmut Kohl.

Nu toate popoarele lumii au fost în măsură să-și creeze propriul nucleu statal; și astăzi mai sunt comunități etnice foarte numeroase care nu au un stat propriu: curzii, bascii, osetinii. Nu putem să uităm nici comunitățile neolatine damnate din Balcani, numărul istroromânilor și meglenoromânilor a rămas cu totul insignifiant, iar aromânii sunt și ei supuși unui proces accelerat și duplicitar de deznaționalizare, în indiferența prelungită și greu de calificat a autorităților de la București.

Dacă ar fi să identificăm paralelele cele mai apropiate ale unirii principatelor cu evenimente de aceeași natură din alte părți ale Europei, ne-am cantona căutările în stadiul crepuscular al Evului Mediu, în două extremități ale continentului. Mă refer, în acest caz, la unirea prin căsătoria marelui cneaz Vladislav Iagello cu moștenitoare tronului polon Hedviga de Anjou (1386). O altă căsătorie prin care s-a parafat unirea dintre două state s-a consumat în 1463 în Peninsula Iberică, unde ceremonia matrimonială s-a consumat între Fernando al II-lea de Aragon și Isabela I de Castilia. Dacă unificarea Italiei precum și a Germaniei s-au realizat în jurul unui pol de putere predominant reprezentat, precum spuneam, de Piemont și respectiv de Prusia, unirea Valahiei cu Moldova înjumătățită, la fel ca și cea a Poloniei cu Lituania și a Castiliei cu Aragonul s-au produs prin liberul consimțământ între două entități statale cu prerogative egale. Paralelismele nu merg spre identitate, căci precum nu există similitudini absolute între două ființe umane cu atât mai mult nu se pot reliefa identități la nivelul marilor conglomerate demografice.

Ca prețuire pentru demersurile colectivităților umane de a-și uni forțele în scopul traversării momentelor critice și pentru materializarea năzuințelor comune, am adunat mai multe proverbe și cugetări de la diverse popoare, care reliefează importanța unirii. Dintre ele, poate cea mai faimoasă este sentința asupra temei abordate inserată în drama schilleriană *Wilhelm Tell*: „Și cei slabi, dacă sunt uniți devin puternici”.

Luciditatea pretinsă unui exponent al cinului istoricilor împiedică cantonarea în retorica euforică prilejuită de cuantificarea succintă și neîndoios lacunară a acestor împliniri majore, deoarece planează apăsarea memorării obsesive a unor realități curente care înnegurează parțial aniversarea de astăzi, 24 ianuarie 2018. Astfel, nu ne putem reprima mâhnirea că în prezent ne evidențiem drept o lume lipsită de repere, fără coagularea consensului în probleme vitale, că se adâncește demobilizarea elitelor, că dispăre respectul pentru profesionalism, pentru componentele intelectuale și capătă audiență

sporită retorica neîncrederii și negativismul generalizat, că se abandonează propriile interese în favoarea celor străine, că în condițiile expansiunii tendințelor de globalizare sporește primejdia pierderii identității naționale pe fondul proliferării antagonismelor cu tentă *bellum omnium contra omnes*, lucru care nu s-a întâlnit la generațiile care au făcut unirea din 1859 și Marea Unire.

Valorile culturale din vestul Europei, absorbite cu mult folos de societatea românească, mai cu seamă în ultimele două veacuri, nu mai inspiră aceeași venerație și emulație ca în trecut, producând reticență și deusolare, astfel că Occidentul tinde să-și diminueze statutul de călăuzitor al civilizației mondiale. Suspiciunile și neîncrederea decurg, desigur, din abjurarea păgubitoare a preceptelor creștine, manifestată concomitent cu acceptarea iresponsabilă a implantărilor unor colectivități alogene total refractare și ostile tradițiilor locale. Cu toate acestea, mirajul condițiilor de trai mai bune și dezamăgirea față de ineficiența programelor de guvernare performantă și de stopare a fenomenelor de corupție provoacă un exod galopant a milioane de oameni spre meridiane mai prospere, de o amploare fără precedent în istoria țării, iar dezechilibrul demografic se profilează a fi unul dintre cele mai mari pericole pentru însăși dănuirea poporului român. Fără îndoială că stările din trecut au fost mult diferite comparativ cu cele de astăzi, chiar dacă anumite disfuncționalități s-au perpetuat în mod nefast.

Cu toate acestea, păstrăm sentimentul că generația ce a plămădit unirea Principatelor, în pofida faptului că a fost confruntată cu dificultăți dintre cele mai apăsătoare pe plan intern și extern, a dat dovadă de responsabilitate și vitalitate atunci când a fost pusă în situația de a veghea la bunul mers al modernizării țării. Strânsele conexiuni cu cercurile politice influente de dincolo de hotare s-au dovedit benefice, iar prin această strategie s-a obținut spijin consistent pentru materializarea liniilor programatice preconizate. Iar devoțiunea elitelor pentru împlinirea idealurilor naționale a insuflat încredere compatrioților pentru un viitor mai bun. Împărtășim reticența elvețianului Max Frisch atunci când conchidea că „nimic nu e mai greu decât să lauzi”, dar în cazul artizanilor unirii Principatelor dispunem de altă alternativă?! Să le eternizăm memoria într-o indefectibilă recunoștință!

NOTĂ

* Conferință ținută la Palatul Patriarhal, 24 ianuarie 2018.

Acad. Victor Spinei
Vicepreședinte al Academiei Române

Mihai Viteazul: mitul celui dintâi unificator

Miturile fiecărui popor fac parte din identitatea culturală a acestuia. Ele l-au însoțit pe tot parcursul dezvoltării sale, l-au ajutat să se individualizeze în zona sa geografică, i-au creat eroi și modele pentru urmași, s-au întrepătruns cu istoria sa, ajungând să facă parte din ea. Ideologia falsifică istoria pentru a-și crea miturile necesare, dar cercetarea științifică exclude falsul. Cade în sarcina istoricului să separe ce este mit și ce este istorie.

Puțin apreciat de cronicarii secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, mitificat de Nicolae Bălcescu (în *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, scriere ce nu ține cont de metodele cercetării istorice, editată postum în 1863 și 1878) și istoriografia romantică în căutare de modele eroice cu caracter național, glorificat după unirea din 1918, reevaluat critic de principalii istorici interbelici (care resping orice implicare a conștiinței naționale în unirea de la 1600) și așezat primul în „pantheonul românesc” de către istoriografia comunistă, Mihai Viteazul reprezintă cel mai interesant caz despre cum poate evolua imaginea unui personaj istoric, în diverse epoci, atunci când interesele politicului o cer. Figură cât se poate de reală și importantă în cadrul unei analize științifice în contextul timpului său, domnitorul a fost transformat într-un mit național, erou de legendă, promotor al ideii naționale cu două secole înaintea Revoluției Franceze, apărător al românilor asupriți etc.

Aproape două decenii de „cult al personalității” voievodului, în timpul regimului Ceaușescu, urmate de alte două decenii de pierdere treptată a interesului pentru istorie (ce au culminat cu manuale pe module destinate elevilor de clasa a XII-a, în care domniei lui Mihai Viteazul îi sunt rezervate maxim două pagini și jumătate și minim 13 rânduri) au dus la păstrarea în mentalitatea colectivă a unei imagini false a marelui

domnitor, identificată la nivelul aspectului fizic cu cea a actorului Amza Pelea, interpretul lui Mihai Viteazul în celebrul film, cu același nume, al regizorului Sergiu Nicolaescu, realizare artistică de excepție a cinematografului românesc, prea puțin însă documentată științific. O simplă privire pe o reprezentare din primii ani ai secolului al XVII-lea, venită din surse italienești, una dintre puținele imagini în care Mihai nu poartă cușmă, ne duce la concluzia că domnul semăna destul de puțin cu actorul, prezentând și o calviție extinsă.

Deși întreaga sa domnie ar putea face obiectul unei analize critice riguroase, bazată pe documentele vremii (la acest capitol sunt meritorii articolele mai multor specialiști în care este reevaluată domnia lui Mihai¹), mitul Viteazului se bazează pe două caracteristici semnificative: luptător victorios împotriva turcilor (cea mai importantă realizare militară fiind considerată bătălia de la Călugăreni din 1595) și primul unificator al celor trei țări române la 1600.

Bătălia de la Călugăreni a fost pentru prima dată hiperbolizată și elogiată de către Nicolae Bălcescu drept „Termopilele românilor”, în lucrarea mai sus amintită, păstrându-și statutul până în prezent, în ciuda studiilor recent apărute, ce revaluează importanța confruntării. Două

dintre cele mai reușite și mai consistente manuale de istoria românilor dedică înfruntării spații largi, completate cu hărți². Cele mai intense 20 de minute (din totalul de 201) ale filmului lui Nicolaescu înfățișează lupta, care este descrisă s-au reprezentată în zeci de articole, lucrări, literare (poezia lui George Coșbuc, *Pașa Hasan*, este cu siguranță cea mai populară și accesibilă) sau artistice. Unități ale armatei române (Regimentul 40 infanterie și, mai recent, Batalionul 2 infanterie) au purtat sau poartă numele celebrei localități. Chiar și intens utilizata enciclopedie virtuală Wikipedia prezintă lupta drept „una dintre cele mai importante bătălii de la începutul istoriei moderne a României³”.

Toate acestea sunt doar referințele cele mai ușor de găsit, căci doar bibliografia dedicată luptei ar putea face obiectul unei broșuri. În această lumină nu putem concluziona decât că faimoasa confruntare a fost o mare victorie a lui Mihai și un punct de referință al istoriei naționale. Și așa a și rămas în mentalul colectiv românesc.

Din păcate, ca și în alte cazuri ale istoriei românilor, mitul a înghițit realitatea istorică. Bătălia de la Călugăreni din 13/23 august 1595 este doar o înfruntare cu caracter secundar în contextul european al Războiului de 15 ani. Faimoasă în epocă grație propagandei creștine, ea este doar un moment – cu siguranță nu cel mai important – al campaniei turcești contra Țării Românești (august-octombrie 1595), campanie ce viza detronarea lui Mihai Viteazul, ocuparea țării și includerea ei între provinciile Imperiului Otoman.

Aflat în serioasă inferioritate numerică și așteptând ajutorul principelui Transilvaniei, Sigismund Bathory, față de care prestase jurământ de vasalitate, Mihai angajează o luptă de întârziere pe Neajlov, într-o zonă mlăștinoasă, ce nu permitea desfășurarea întregii forțe dușmane și reducea considerabil spațiul de manevră. Efectivele celor două oști au suferit și ele creșteri și descreșteri în diversele perioade ale istoriografiei române, cele mai recente cercetări stabilind cifra de 15 000-16 000 oșteni (oastea cea mare a țării, cetele boierești, mercenarii cazaci, un contingent moldovean, unguri și secui, trimiși de principele transilvănean)

și 12 tunuri pentru partea creștină și 30 000 – 40 000 oșteni pentru armata lui Sinan pașa. Deși dispunea de efective substanțial mai mari (circa 60 000 combatanți), comandantul otoman nu reușise să-și aducă toate trupele în zona luptei, ele urmând a sosi în ziua următoare.

Luată prin surprindere de inițiativa voievodului de a angaja lupta, turcii au suferit pierderi în prima parte a luptei. A urmat un puternic contraatac turcesc, susținut de corpul de elită al ienicerilor, care forțează podul peste Neajlov (punctul central al luptei) și capturează artileria valahă. Mihai își regrupează forțele, dispunând și de corpul transilvănean rămas în rezervă și reușește să respingă definitiv dușmanul, avantajat fiind și de faptul că ampla manevră de învăluire gândită de Sinan nu a putut fi executată în timpul util.

O cronică turcească descrie astfel lupta: „În cronica Netige-üt-tevarih este scris că în apropiere de podul Călugăreni se află un loc mlăștinos și păduros.

O dată cu sosirea în acel loc, ivindu-se un alai al dușmanilor, au început să se lupte, așezând tunuri și puști, care la intrarea în pădure au pricinuit oștirii o zăpăceală totală. În acest timp, Satârgi Mehmed pașa și Hüssein pașa și Aias Pașaoğlu Mustafa pașa și oastea siriacă și o ceată de ieniceri, trecând podul, i-au întâmpinat pe dușmani. De dimineață și până la rugăciunea de chindie s-a dat o luptă crâncenă.

Luându-se douăsprezece tunuri ale dușmanului, au câștigat victoria și dușmanul a fost învins. Dar locul acela fiind mlăștinos și păduros, pașa mai sus pomenit, pe când fugea, a fost rănit, iar beilerbeul de Sivas, Halidar pașa, și Aias Pașaoğlu și Hüssein pașa, viceguvernatorul de Nicopole, și-au găsit moartea de martiri, înfundându-se în mlaștini. Însuși serdarul Sinan pașa, împotmolindu-se într-o mlaștină, a căzut de pe calul său. Rămânând pe jos, când se ridica, când se așeza. Atunci unul dintre vitejii Rumeliei, numit Deli Hassan, un viteaz puternic, luându-l în spate, l-a scos din mlaștină.⁴”

Deși o prezintă drept o victorie turcească, cronica lasă să se înțeleagă că angajarea luptei a luat prin surprindere armata otomană, care a suferit pierderi grele, printre care mai mulți comandanți de mare rang.

Stema lui Sigismund Báthory (1597)

La sfârșitul zilei, cele două armate stăteau epuizate față în față, fiecare pe câte un mal al Neajlovului. Oastea lui Sinan fusese respinsă în încercarea ei de a trece râul și a înainta către București, suferise pierderi importante (estimate la 4 000 morți) și fusese necesar să fie regrupată în tabăra de la sud de Neajlov. Cu toate acestea ea rămânea superioară numeric și aștepta sosirea unui corp proaspăt de armată pentru a relua înaintarea. Oastea creștină, deși suferise pierderi mai mici, rămânea mult inferioară numeric și Mihai decise retragerea în cursul nopții către munți, în așteptarea oștii transilvane a lui Bathory.

Fără a avea un caracter decisiv și fără a influența desfășurarea campaniei militare, bătălia de la Călugăreni a fost urmată la câteva zile de ocuparea Bucureștilor și a Târgoviștei și începerea procesului de transformare a țării în pașalâc, proces oprit de sosirea oștilor creștine și alungarea turcilor peste Dunăre în octombrie același an.

Secole mai târziu bătălia va fi supraevaluată și considerată punctul de referință al întregii campanii. Chiar și „trofee” capturate de către valahi au povestea lor, cel mai celebru (dacă excludem ultimii dinți ai lui Sinan, pierduți în mlaștină) fiind Steagul Verde al Profetului, foarte prețuit de către turci. Istoricul Ovidiu Cristea atrage însă atenția asupra unui aspect interesant: într-o scrisoare către cneazul Constantin Vasile de Ostrog, Mihai Viteazul scrie că a cucerit steagul lui Mehmed Pașa, pentru ca, spre sfârșitul carierei sale, în raportul către Marele Duce al Toscanei, să spună că în această bătălie a cucerit Steagul Verde al Profetului. Cu alte cuvinte, curentul de opinie era atât de puternic, încât și voievodul român a făcut această concesie, din motive diplomatice, pentru a obține un ajutor din partea Ducelui.

Bătălia de la Călugăreni a avut însă o consecință interesantă, care contravine tezelor naționaliste ce exacerbau rolul militar la țaranului român. Ea reprezintă momentul în care Mihai conștientizează necesitatea unei armate profesionale, oastea cea mare a țării ne mai corespunzând realităților războiului de la sfârșitul secolului al XVI-lea, în care folosirea în număr mare a mercenarilor și a armelor de foc sunt predominante. Ca urmare, deși la Călugăreni

oastea lui Mihai nu includea mulți mercenari, numărul acestora va spori constant de la o bătălie la alta, ajungându-se ca în bătălia de la Gurăslău (1601) voievodul să comande o armată de lefegii.

În mentalul colectiv a mai intrat și următoarea formulă legată de personalitatea domnitorului Mihai Viteazul: „*prima unire politică a Țărilor Române*”. Formula, lansată sub diverse forme de către istoricii români de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cunoaște popularizarea maximă în istoriografia regimului Ceaușescu, unde voievodul Mihai ocupa cea mai importantă poziție în Pantheonul istoriei medievale românești, ca exponent al luptei de veacuri a poporului român pentru unitate și independență. După 1989, eliberarea științei istoriei din cadrul trasat de dogmatica regimului a adus progrese importante

în relevarea adevărului istoric referitoare la domnia și personalitatea voievodului amintit. Au fost reanalizate

numeroase aspecte ale perioadei, printre care și caracterul unirii înfăptuite. Au rămas însă două sintagme din trecut, ce pot fi întâlnite și în manualele pe care studiază elevii din ziua de azi: „*Mihai Viteazul a realizat prima unire politică a Țărilor Române*” și „*Mihai Viteazul a aplicat planul dacic*”. Ambele sunt contrazise de documente.

Până în veacul al XVI-lea, noțiunea *Dacia* a avut multe

sensuri și înțelesuri geografice și politice, pornind de la statul dac și apoi provincia romană cu același nume. Moda arhaizantă a erudiților din perioada Renașterii au dus la extinderea folosirii termenului nu doar pentru Transilvania, ci și pentru Moldova și Țara Românească, românii fiind considerați urmași ai dacilor. Tendința se amplifică în veacul al XVI-lea, când Dacia este adesea identificată cu întreg spațiul celor trei Țări Române. Interesant este faptul că, până în secolul al XVII-lea, noțiunea este specifică erudiților Europei occidentale și nu este întâlnită în conștiința românilor din teritoriile extracarpatiche. Larga ei răspândire va fi folosită ca pretext de către conducătorii politici și militari din Imperiul Romano-German, Ungaria sau Transilvania pentru a-și extinde autoritatea în toate cele trei Țări Române.

Primul dintre aceștia este Giovanni Battista Castaldo (1493-1563), faimos condottier italian,

Stema lui Mihai Viteazul

aflat în serviciul împăratului Carol Quintul. El este comandantul trupelor imperiale ce ocupă Transilvania în 1551. În anul următor se implică în înlăturarea domnilor Ștefan Rareș din Moldova și Mircea Ciobanul din Țara Românească, punând în locul lor „locotenenți” români pentru a aduce cele trei Țări Române sub stăpânirea directă a suveranului său. Reușita este de scurtă durată, dar Castaldo, abil propagandist, profită de moment pentru a se proclama „*restitutor Daciae*” (restauratorul Daciei)⁵ – titlu care îi va fi mai târziu atribuit – doar de către istorici – și lui Mihai Viteazul.

Folosindu-se de aceeași noțiune, Sigismund Báthory (voievod și principe al Transilvaniei în mai multe perioade 1581-1597, 1598-1599, 1601) va reuși o primă unire politică a celor trei Țări Române, de data aceasta prin intermediul tratatelor și, ca urmare, cu mai mare valoare în diplomația europeană a momentului.

În Moldova el a planificat arestarea, apoi asasinarea, lui Aron Vodă. Ștefan Răzvan, impus pe tron, s-a recunoscut „gubernator” sau „loctiitor” al principelui, tratatul încheiat de trimișii săi la Alba Iulia (24 mai/3 iunie 1595) stabilindu-i drepturi și obligații interne, foarte precis menționate. Mai mult, asemenea sultanului, Sigismund i-a acordat diploma de investitură în domnie și însemnele respective.

Cu Mihai Viteazul situația a fost mai ușoară, grație complicității boierilor munteni trimiși să încheie tratatul cu principele Transilvaniei (10/20 iulie 1595, Alba Iulia), care, împotriva instrucțiunilor lui Mihai, îl recunosc pe Sigismund „*principe al nostru și domn al Țării noastre Transalpine și rege ereditar al nostru*”, Mihai devenind „loctiitorul” său ce urma a primi însemnele de investitură, în „*principatul nostru Transalpin*”. Mihai și Răzvan nu puteau administra vistieria țării singuri, fără acordul principelui, important atribut al suveranității. În plus, câte trei soli din Valahia și Moldova trebuiau să participe la Dieta Transilvaniei, care devenea forul suprem pentru cele trei țări. De asemenea, boierii munteni și moldovenii nu mai puteau fi executați fără învoirea principelui Transilvaniei.

În baza acestor tratate Sigismund Báthory se putea declara principe al celor trei Țări Române,

bătănd în iulie 1595 medalii cu titlul de „*Serenissim prince al Transilvaniei, Valahiei și Moldovei*”. Astfel Sigismund realiza o primă unire politică a acestora, recunoscută prin tratate internaționale, recunoaștere de care Mihai Viteazul nu va beneficia în 1600.

Noțiunea de „*restitutor Daciae*” ține în primul rând de acțiunile abuzive ale lui Sigismund, ea fiind atribuită târziu, și inițial doar ca metaforă, lui Mihai Viteazul. Izvoarele domniei sale nu spun nimic despre acest concept, iar termenul „restitutor” nu apare în latina documentelor sale, așa cum observă istoricul Constantin Rezachevici⁶. De la această metaforă, la atribuirea aceluiași voievod a unui „plan dacic” nu mai era decât un singur pas. Pas făcut fără nici o bază documentară și care acum apare în majoritatea cărților noastre de istorie.

Mihai Viteazul rămâne însă primul voievod român care a reușit, *de facto*, aducerea celor trei țări române sub autoritatea sa, sesizând potențial militar extraordinar și rolul important pe care acestea, odată unite, l-ar putea juca în zonă. O istorie a domniei sale, bazată strict pe documente și eliberată de mituri, nu ar face decât să evidențieze și mai bine personalitatea unui dintre cei mai abili militari și diplomați născuți pe pământul românesc.

Sigismund Báthory

NOTE

1. vezi *Historia*, an X, nr.100, din 15 aprilie 2010.
2. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor pentru clasa a VIII-a secundară*, Editura Cugetarea, București, 1939, pp.238-240 și Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la Revoluția din 1821. Manual pentru clasa a XI-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, pp.301-302.
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Călugăreni.
4. *Relatarea cronicarului otoman Kiatip Celebi* în Bogdan Murgescu (coord.), *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001, pp.146-147.
5. Pentru detalii vezi Alexandru V. Ștefănescu, *Cultul personalității unui voievod: mitul lui Mihai Viteazul (II)*, în *Litere*, nr.4/2013 (157), pp.85-86.
6. Constantin Rezachevici, *Legenda și substratul ei istoric Mihai Viteazul „Restitutor Daciae”?* în *Magazin Istoric*, nr.12/2007 (<http://web.archive.org/web/20071222124750/http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2000/current10/mi8.htm>).

Prof. dr. Alexandru Ștefănescu

Biblioteca Județeană „I. H. Rădulescu” Dâmbovița

Unirea Basarabiei: reflecții la centenar*

Doamnelor și domnilor,

Sunt foarte onorat, astăzi, să putem marca prin excurs istoric, printr-o dezbatere și printr-o expoziție, iată, momentul care în urmă cu 100 de ani definea începutul Marii Uniri de la 1918. Sigur că, despre Marea Unire la 1918 s-au spus, mai ales în aceste zile, destul de multe lucruri. Din păcate, despre istoria aceasta din urmă cu un secol, s-au făcut încă relativ, aș spune, puține cercetări. Mult mai puține decât evenimentul în sine ar fi meritat. Prin urmare, n-am să încerc să repet, poate, ce s-a discutat în spațiul public în aceste zile și voi încerca să mă refer la câteva personalități mai puțin cunoscute, dar care au fost esențiale pentru Unirea de la 1918, din 27 martie 1918 și, de asemenea, despre o anumită datorie pe care o avem pentru cel puțin una dintre aceste personalități care a fost legată și de județul Dâmbovița. De asemenea, aș vrea să punctez câteva elemente despre maniera în care, în 1918, era percepută chestiunea Unirii în cercurile politice, intelectuale din Basarabia și vom vedea că acest fenomen nu a fost unul teleologic așa cum greșit s-ar putea crede, ci a fost unul care a implicat asumare, a implicat responsabilitate, opțiune și care, în cele din urmă, s-a dovedit a fi benefic atât pentru România cât și pentru Basarabia.

O organizație apărea departe de pământul Basarabiei, la Dorpat (azi în Finlanda) în anul 1899. O localitate universitară unde, începând cu 1632, se constituia o universitate de limbă germană, și care 200 de ani mai târziu va juca un rol important în redeşeptarea națională, nu doar în România, ci în întreaga regiune din partea de vest a Imperiului Rus. În 1899 ajung acolo câțiva dintre studenții basarabeni. Cei mai mulți dintre ei erau absolvenți ai Seminarului Ortodox din Chișinău. Nu erau prea multe posibilități de a studia în Basarabia în acel moment, seminarul fiind cea mai bună opțiune. În cadrul universității studenții basarabeni au luat contact cu societățile studențești ale altor naționalități, formându-și propria

organizație „*Pământenia basarabească*”. Din rândurile ei vor face parte unii dintre cei mai influenți decidenți politici ai Basarabiei în 1918: Ion Pelivan și Pantelimon Halippa. La început, ei au încercat să identifice în cadrul românității din Basarabia acele trăsături care-i distingeau de ceilalți și, treptat, au luat legătura cu basarabeni stabiliți în România, au constituit o bibliotecă românească la Dorpat și au început să pledeze pentru refacerea unității românești. Organizația nu a durat mai mult de 5 ani, mulți dintre membrii fiind arestați și trimiși în Siberia. Au revenit însă în Basarabia după 1905 și au continuat să acționeze pentru cauza unirii cu România.

Anul 1917 aduce o transformare majoră pentru Rusia care, pentru prima dată, trebuie să facă față problemelor sociale foarte grave pe care le avea de secole. Problemele importante ridicate în 1917 erau o guvernare reprezentativă – în condițiile în care Rusiei îi lipseau partidele politice și elitele cu priză în rândul publicului și cultura politică democratică, problema pământului și problema naționalităților – în condițiile în care toată zona de vest a Rusiei era locuită de diverse naționalități care, din punct de vedere istoric, nu aveau nimic de-a face cu ceea ce se întâmplase în Rusia. Toate aceste probleme afectau și Basarabia care, vreme de secole, făcuse

parte din statul medieval Moldova. În Basarabia avusese loc un fenomen avansat de rusificare, iar în Chișinău întâlnim o realitate etnică extrem de diversă, populația majoritară fiind evreii.

Acesta este contextul în care un număr limitat din Basarabia înțeleg să acționeze. Printre ei se numără și singura femeie deputat din Sfatul Țării: Elena Alistar. Ea a jucat un rol fundamental în ceea ce privește coagularea eforturilor femeilor din Basarabia și mai târziu și din România Unită. A înființat Liga Culturală din Basarabia, a făcut parte din Organizația Femeilor Ortodoxe Române, condusă de Alexandrina Cantacuzino. A fost învățătoare, profesoară, directoare de liceu și

Elena Alistar

medic. Fiică de preot din zona de sud a Basarabiei, a absolvit Universitatea din Iași, Facultatea de Medicină și a acționat în Primul Război Mondial salvând vieți. Este un exemplu interesant în ceea ce privește schimbarea de opinie în direcția unirii Basarabiei cu România. În 1945 ca mulți alți basarabeni ea se afla în România, refugiată din 1940 în urma ocupării Basarabiei de către sovietici. Arestată la Iași, a trăit cu domiciliul obligatoriu la Pucioasa timp de 10 ani (1945-1955). Va muri la Pucioasa, unde este și înmormântată. Ulterior trupul ei a fost depus la cimitirul Bellu din București.

Într-un apel către basarabeni, ea scria: „Să ne unim toți cei cu dragoste către neam, să lucrăm cât mai energic ca să putem da acum având puterea în mâini, roade cât mai bogate și cât mai frumoase!”. Ea arăta că, deși basarabeni au diverse opinii, unii pun pe primul plan problema socială, alții aparțin unor minorități, dar toți la fel „doresc pacea, ordinea, liniștea și siguranța vieții”. „N-am luat parte activă, de atunci încoace, nici la serbări, nici la ședințele Sfatului Țării. Parcă nu mai aveam un serviciu, nici datorie de deputat. Simțeam că-n mine se petrece o frământare de gânduri ce sunt în legătură cu întrebarea aceasta. În sfârșit, acum recunosc că m-am schimbat. Eu am rezolvit chestiunea ce mă preocupă atât de mult și nu voi greși dacă voi spune că, după cum am spus pe față ce simțeam mulți moldoveni, acum voi spune tot ceea ce simt cei mai mulți din aceiași moldoveni. Azi eu strig în gura mare: acum ori niciodată noi trebuie să ne unim! Noi nu putem trăi neatârnați. Suntem siliți a ne uni cu vreun stat vecin. Rusia e moartă. Noi moldovenii am văzut câte piedici ne-au pus chiar revoluționarii din Basarabia, când luptam pentru autonomie. În declararea Republicii noastre am întâmpinat și mai multe piedici, iar declararea neatârării noastre i-a adus pe mulți la o stare de-adevărată tulburare. Dar dacă noi, însă, ne vom uni cu România, vom avea cultura noastră națională, ne vom lumina împreună cu frații noștri și vom lucra spre îmbunătățirea stării țărânimii, care-i temelia fiecărui stat”.

Ea subliniază că, la momentul 24 ianuarie 1918, când a fost declarată independența Republicii Democratice Moldovenești, gândul care i-a frământat pe mulți era starea socială din România, unde țărânimia avea o situație destul de proastă și se simțea nevoia unei reforme agrare. Asumarea de către regele Ferdinand a ideii de a oferi țăranilor

pământ și drepturi electorale însemna așezarea unei noi temelii pentru o nouă Românie. Această nouă Românie o doreau în acel moment basarabeni și i s-au alăturat.

Un alt personaj puțin cunoscut este Vasile Harea. Născut în 1895, a trăit până 1987 la Iași. A fost membru al Sfatului Țării, care a votat unirea Basarabiei cu România. Dacă ne uităm în presa anului 1918, vom vedea că a fost unul dintre cei mai fervenți pledanți ai ideii de unire. Absolvent al Seminarului Ortodox din Chișinău, cu sprijinul lui Constantin Stere și al altor intelectuali români, a putut studia la Universitatea din Iași. În 1943 a susținut doctoratul la Universitatea din București și urmat o carieră universitară, întreruptă după 1945, fiind epurat pentru că venea din Basarabia. În 1918, el spunea „Unirea Basarabiei cu România este în primul rând o chestiune de existență a

Vasile Harea

poporului nostru”. Dacă ne uităm la ce s-a întâmplat cu populațiile din Uniunea Sovietică în timpul regimului stalinist, ne dăm seama că pentru Basarabia a fost cea mai bună opțiune unirea cu România, inclusiv pentru minoritățile din Basarabia. El atrage atenția asupra „chestiei de dreptate” pentru că Basarabia a aparținut până 1812 Principatului Moldovei, Prutul nefiind niciodată o graniță. În continuare, arată că, deși cea mai mare parte a intelectualității basarabene este stăpânită de idei universaliste, cu toate acestea, soluția era întoarcerea către România, care natural este interesată de

dezvoltarea Basarabiei. El îi îndemnă pe intelectualii români să meargă și să le vorbească basarabenilor pentru unirea provinciilor române într-o singură țară, fiecare parte păstrându-și autonomia. Aproape în toate documentele redactate în 1918 vedem ideea că, fiecare dintre provinciile care se vor uni cu România, doreau să-și păstreze o anumită autonomie – principiu care apare și-n declarația de unire a Basarabiei din 27 martie 1918 votată de Sfatul Țării.

Astăzi, mai mult ca oricând, Basarabia are nevoie de România.

NOTĂ

* Lucrare susținută în cadrul Conferinței – *Unirea Basarabiei: reflecții la centenar în Cetatea Basarabilor*.

Prof. univ. dr. Silviu Miloiu
Universitatea „Valahia” din Târgoviște

Anul 1918. Voința ardelenilor: „Vrem unirea cu România!”

Anul 1918 a împlinit speranța de unitate teritorială românească. După istoricele decizii luate la Chișinău pe 27 martie și la Cernăuți pe 28 noiembrie, prin care Basarabia și Bucovina se integrau statului național român, a venit rândul Transilvaniei.

În Transilvania, situația era complexă, căci după trecătoarea bucurie din vara anului 1916 determinată de acțiunea eliberatoare a armatei române, a urmat o perioadă grea în urma succeselor militare ale Puterilor Centrale. În acest context, autoritățile maghiare au luat măsuri severe împotriva românilor: arestări, internări în lagăre, deplasări de populație, munca forțată, confiscări ale unor averi, destituiri din funcții, intensificarea deznaționalizării, suspendarea presei¹ etc. Toate aceste măsuri nu au putut anula speranța de unire cu România, ci dimpotrivă, „ideea unei uniri posibile cu frații de dincolo de Carpați a pătruns în satele cele mai îndepărtate ale Transilvaniei”². Credința populației că acest teritoriu se va uni cu patria-mamă a devenit tot mai puternică în anii 1917-1918, fiind susținută de mai mulți factori: înfrângerile suferite pe front de Puterile Centrale, afirmarea principiilor wilsoniene, faptul că românii „fuseseră prea multă vreme rău tratați” de Ungaria, ceea ce făcea imposibilă o rămânere în granițele acestei țări³, evenimentele din Basarabia și Bucovina (finalizate prin unirea cu România) care însemnau pentru ardeleni „un izvor de nouă nădejde și tărie în biruința cauzei românești”⁴, solidaritatea și sprijinul României, lupta pentru drepturi naționale a popoarelor din Austro-Ungaria.

În octombrie-noiembrie 1918, pe fondul prăbușirii Austro-Ungariei, când – nota I. Clopoșel – „totul era la voia întâmplării”⁵, lupta maselor din Transilvania a cunoscut cote înalte, fiind susținută de diverse categorii sociale: militari, intelectuali, țărani, muncitori, studenți.⁶ Încercarea împăratului Carol de Habsburg de a-și salva Imperiul austro-ungar prin propunerea de federalizare, formulată în manifestul „Către popoarele mele credincioase”, din 16 octombrie 1918 (stil nou), nu a avut ecou în Ardeal.⁷ Mai mult, în numele ardelenilor, la 18 octombrie 1918, deputatul Alexandru Vaida-Voevod a citit în parlamentul maghiar declarația de

independență a populației românești din Transilvania: „Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile, la deplina viață națională.”⁸ Lupta pentru unire cu România intra în linie dreaptă. În frunte s-au aflat politicieni ca Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, George Pop de Băsești, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop.⁹ Așa de pildă, Ion Clopoșel, reliefând influența acestor personalități asupra mentalității populației, nota despre Vasile Goldiș: „În acele zile revoluționare a captat conștiințele și a galvanizat toate energiile maselor țărănești, muncitoare și ale păturii intelectuale.”¹⁰ Forțele sociale s-au adunat în jurul Partidului Național Român, care la 12 noiembrie 1918 (stil nou) proclama independența națiunii române. Un rol important l-a avut și Partidul Social Democrat.

La 30 octombrie/12 noiembrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central cu sediul la Arad, care a devenit organul central al luptei românilor pentru unire. În jurul său s-au grupat și s-au organizat largi categorii sociale, de la cei cu multă știință de carte și până la simplii țărani, cu gândul și cu speranța de unire cu patria-mamă. Un sprijin important l-a dat intelectualitatea (profesori, învățători, avocați, medici, ziaristi, scriitori, preoți ș.a.) care, prin diferite modalități (întruniri, articole în presă, deplasări la sate¹¹, contribuții la constituirea și conducerea consiliilor și a gărzilor naționale etc.), a mobilizat și a organizat populația pentru exprimarea în forme democratice, plebiscitare, a voinței de unire.¹² La sate, păstrând și întărind speranța țăranilor de unire cu Patria Mamă, învățătorii organizau coruri și îi învățau pe localnici cântece naționale¹³, iar preoții introduceau în slujbele religioase rugăciuni pentru unitatea tuturor românilor.¹⁴ Astfel, învățătorii și preoții au avut un important rol în „glorioasa sarcină de a organiza poporul de la sate.”¹⁵ Între intelectualii de seamă ai Ardealului s-au remarcat Amos Frâncu, Andrei Bârseanu, Nicolae Bălan, Eugen Goga, Silviu Dragomir, Tiberiu Brediceanu, Gheorghe Dima, Valeriu Braniște ș.a.¹⁶ Îndemnul lor, gândurile lor, au ajuns până în cele mai îndepărtate

sate, atât prin întâlnirile cu localnicii, cât și prin intermediul presei: „Românul”, „Unirea”, „Telegraful român”, „Libertatea”, „Glasul vremii”, „Gazeta poporului” etc.¹⁷

Intelectualitatea a avut un rol important în promovarea toleranței față de minorități și în special față de minoritarii bogăți, susținând că obiectivul prioritar nu era răzburarea, ci concentrarea efortului în scopul îndeplinirii principalului obiectiv: unirea cu România. „Intelectualii români – nota un document al Consiliului Dirigent – îndeplinind o operă uriașă, au alergat în cursul revoluției din sat în sat, pentru ca să lumineze poporul și să-l îndemne a cruța viața proprietarilor unguri și evrei, în care țăranul român vedea pe adevăratul lui exploatator feudal.”¹⁸

Studentii ardeleni s-au integrat în efortul pentru unire, promițând „să aducă orice jertfă pentru binele neamului din care fac parte”.¹⁹ Cercurile studențești românești din Cluj, Târgu Mureș, Oradea, au alcătuit manifeste care pledau pentru unitate și au desfășurat la sate o intensă activitate, mobilizând masele și explicându-le modalitățile democratice de exprimare a voinței de unire. Acțiunea lor era încurajată de solidaritatea pe care o exprimau studenții din București²⁰, Iași²¹, Budapesta, Viena²². Tineretul de la sate și-a exprimat speranța de unire prin diferite forme: a participat la constituirea gărzilor naționale și a consiliilor locale, a arborat tricolorul, a învățat și a intonat cântece patriotice etc.²³

Un rol mobilizator l-au avut miile de soldați români din Ardeal care, în toamna anului 1918, se întorceau de pe front „cu o vădită nerăbdare” de a ajunge acasă.²⁴ În anii grei ai războiului, ei au înțeles inutilitatea luptei în numele împăratului, după cum au înțeles necesitatea jertfei în numele idealului național românesc. De aceea, unii au dezertat din armata austro-ungară, formând așa-zisele detașamente ale „cadrelor verzi” care sprijineau

cauza națională, luptând în munții și în pădurile din Ardeal²⁵; alții au trecut munții și s-au înrolat în armata română. Prizonierii ardeleni din Rusia au format unități de voluntari care-au luptat împotriva Puterilor Centrale. În octombrie-noiembrie 1918, când Imperiul austro-ungar era în agonie²⁶, mii de militari români, inclusiv marinarii de la bazele din Marea Adriatică, s-au alăturat luptei naționale.²⁷ Un martor ocular relatează: „Strigăte de libertate sunau din sute de mii de piepturi: «Jos stelele», «Jos ruja» [emblema], «Toată lumea să meargă acasă», «Gata războiului».”²⁸ Ziarul „Românul”, evidențiind această realitate, scria: „Băjbăie străzile de lume liberă, soldați care fără șovăială își rup rozetele de pe chipiuri, își aruncă puștile, își rup sulilele, resturile sclaviei și a măcelului în care au fost purtați pentru stăpâni. Jurământul dat împăratului este nesocotit într-o clipă spontană și înlocuit cu cel mai sublim și puternic instinct de om: libertate.”²⁹

La Viena, în noiembrie 1918, s-a format Senatul central al ofițerilor și soldaților români din fosta armată austro-ungară, având ca scop încurajarea idealului național, a „cauzei sfinte a națiunii române”³⁰. Militarii care reveneau acasă au contribuit la instaurarea administrației românești în Ardeal, la alegerea și funcționalitatea gărzilor naționale și a consiliilor locale.³¹ Mulți dintre ei au mers prin sate susținând ideea unirii, s-au ocupat de confecționarea și distribuirea drapelului național și, în semn de rupere cu trecutul, au aruncat insignele și rozetele imperiale, înlocuindu-le cu însemne tricolore.³²

Țărănimea, care forma majoritatea populației, împletind revendicările sociale cu cele naționale, a trecut la înlăturarea vechilor autorități și la împărțirea pământurilor, a cerealelor, a lemnelor etc., alungându-i pe jandarmi și pe moșieri. „Lumea săracă – nota I. Clopoșel – a crezut că a sosit ceasul să se răzbune pe aceia care i-au supt seva sângelui secole de-a rândul, să spargă grânările, să împartă moșiile, fabricile, cirezile de vite ale marilor domenii.”³³ Pentru pământ acționau și țărani din rândul minorităților: maghiari, sași, secui, sârbi.³⁴ În entuziasmul lor, sătenii arborau tricolorul, cântau marșuri patriotice, purtau panglici tricolore, înlăturau inscripțiile în limba maghiară, strigau „Trăiască România”, „Trăiască revoluția”³⁵, aruncau însemnele Imperiului austro-ungar. Aveau loc entuziaste întruniri unde se striga: „Jos cu

„împăratul”, „Trăiască unirea tuturor românilor”, „Trăiască România Mare”³⁶; în același timp, participanții declarau cu hotărâre că „noi de acum suntem ai României pe veci”³⁷. La sate se dădeau semnale prin tunice, prin clopote, vestind apropierea unirii.³⁸ În Maramureș, localnicii cutreierau satele ducând apeluri pentru unire, iar în Munții Apuseni moșii făceau călătorii cu alai vestind din goarnă că a sosit libertatea.³⁹

Țăranii participau cu bucurie și cu responsabilitate la adunările de constituire a consiliilor locale și a gărzilor naționale, organisme reprezentative ale administrației românești. La aceste adunări se cântau „Deșteaptă-te române”, „Pe-al nostru steag” iar oamenii, îmbrăcați de sărbătoare, purtau panglici tricolore și steaguri.⁴⁰ Avocatul Simeon Chețian din Agnita scria că „însuflețirea în popor pentru unirea cu România este mare până la exaltație”⁴¹. În multe localități, sătenii nu mai așteptau instrucțiuni de la Consiliul Național Român Central, ci se organizau singuri. Același avocat Chețian relatează: „Oamenii cereau neîncetat ca să facem ceva și aici după ce în toate părțile se fac pași pentru organizare”.⁴²

Evidențiind atmosfera de sărbătoare și de responsabilitate în care sătenii participau la adunările locale, ziarul „Românul” scria, referindu-se la localitatea Vidra (satul unde s-a născut Avram Iancu): „Se aud cântările și strigătele de bucurie ale poporului; porți de triumf, flori și mulțime de steaguri[...]. În inimile celor peste 2000 de moși prezenți, simțămintele cele mai sublimе. Cu toții înțeleg însemnătatea zilelor istorice de acum. Hainele lor de sărbătoare sunt decorate cu tricolor, flori și brad, din ochi strălucesc bucuria și însuflețirea.”⁴³ Toate aceste adunări se încheiau cu jurământul participanților de a lupta pentru unirea cu România și cu strigătul „Să trăiască România Mare”.⁴⁴

Între cei care au luptat și au sperat pentru înlăturarea revendicărilor de ordin național și social s-au aflat și muncitorii. Acțiunile lor s-au amplificat în perioada septembrie-noiembrie 1918, concretizându-se în diverse forme: înlăturarea autorităților austro-ungare, greve, demonstrații, întruniri unde se arăta că „națiunea independentă română trebuie să-și croiască singură soarta”⁴⁵ și unde se striga „Jos războiul”, „Vrem pace și pâine”, „Drepturi pentru popor”⁴⁶, înlăturarea însemnelor care aminteau de Imperiul austro-ungar

(distrugerea unor statui care-i reprezentau pe generalii austrieci), alegerea consiliilor muncitorești și a gărzilor muncitorești care sprijineau instaurarea administrației românești etc.⁴⁷

Erau organizate mari manifestații sub lozinca „Unirea cu România”, exprimându-se încrederea în Consiliul Național Român Central și în „dezrobirea națională a neamului românesc”⁴⁸. Ziarul „Adevărul”, care milita pentru unire scria: „Sunt în curgere tocmai acum nenumărate adunări populare la care muncitorimea română declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național Român Central și așteaptă ca acest consiliu să fie la înălțimea chemării, lucrând atât pentru dezrobirea națională a neamului românesc din Ungaria și Transilvania, cât și pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor român și a țărănimii române.”⁴⁹ Muncitorimii române din Ardeal i s-au alăturat unii maghiari (mai ales din zona Văii Jiului),⁵⁰ precum și muncitorii români de la Csepel (Ungaria).⁵¹

Lupta pentru unirea Ardealului cu patria-mamă era sprijinită și de liceeni (care doreau să facă parte din gărzile naționale)⁵², de femei⁵³, de ardelenii (intelectuali, militari, voluntari) aflați în Basarabia⁵⁴, de diferite organizații politice și culturale. Această luptă a fost încurajată de solidaritatea exprimată de populația din celelalte teritorii românești, prin variate modalități: întruniri⁵⁵, articole de presă⁵⁶, articole sau comentarii ale unor personalități culturale (Barbu Șt. Delavrancea, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Ioan Cantacuzino etc.)⁵⁷, îndemnuri din partea guvernului de la Iași (exemplu: scrisoarea lui Ionel Brătianu din 5/18 noiembrie 1918)⁵⁸ și a Asociației pentru drepturile civile și politice a femeilor⁵⁹ etc. Unirea era susținută și de românii care acționau în străinătate (Franța, Italia, Anglia, S.U.A.) prin diferite forme: conferințe, presă, memorii, unități de voluntari.⁶⁰

După eșuarea tratatelor de la Arad (13-15 noiembrie 1918) dintre reprezentanții Consiliului Național Central și cei ai guvernului Tisza, starea de neliniște a populației românești a crescut din cauza acțiunilor violente ale ungarilor.⁶¹ În acest context a fost convocată Adunarea națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, unde cei 1228 de delegați ce urmau a fi aleși trebuiau să exprime voința populației privind unirea cu România. Ziarul „Românul” scria: „Toate neamurile din preajma noastră și-au determinat viitorul prin rezoluțiuni în conformitate cu sufletul lor național. E rândul nostru acum.”⁶²

Adunările pentru alegerea acestor delegați au avut un caracter democratic, plebiscitar, căci erau prezente toate categoriile sociale. Au fost desemnați ca delegați țărani, muncitori, avocați, învățători, medici, preoți, studenți⁶³, care erau împuterniciți prin procese-verbale și credenționale semnate de sute și mii de oameni, să voteze unirea. Semnificativ pentru starea de spirit de atunci este credenționalul locuitorilor din comuna Holdea (Comitatul Hunedoara), în care se preciza: „Obștea poporului românesc din comuna Holdea (Comitatul Hunedoara), din îndemn propriu și fără nici-o silă sau ademenire din vreo parte, dă la iveală dorința fierbinte ce însuflețește inima fiecărui român și declară că voința noastră nestrămutată este: voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș la România. În această hotărâre a noastră așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi, cei de față și tot ce va înălța pururea pe fiii noștri și pe nepoții noștri.”⁶⁴ Desemnarea delegaților a fost un prilej pentru populație de afirmare a voinței de unire cu România. Se cântau cântece naționale, se striga: „Vrem unirea cu România”, „Trăiască România Mare”, „Trăiască neamul românesc”.⁶⁵

În istorica zi de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, au venit peste o sută de mii de oameni din toată Transilvania, pentru a fi alături de Adunarea națională și a susține unirea cu patria-mamă. Toți erau entuziasmați de marea idee a dezrobirii⁶⁶ și sperau ca aceasta să se împlinească în „cetatea suferinței lui Horea iobagul”⁶⁷. Redând atmosfera acelei zile, studentul Eugen Hulea scria: „Când au început să pătrundă satele, micul orașel a fost pur și simplu năpădit, străzile stăteau parcă să plesnească sub presiunea șuvoiului omenesc; în piață nu se mai putea arunca un vârf de ac pe locul liber, dezlănțuirea entuziasmului, sub toate formele lui consacrate, avea ceva elementar.”⁶⁸ Participanții au venit îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu steaguri tricolore, cu tarafuri de lăutari; ei cântau cântece patriotice și strigau: „Trăiască Unirea”, „Trăiască România Mare”. Fanfarele cântau „Deșteaptă-te române” și „Marseilleza”⁶⁹. Entuziasmul era mare iar lumea – nota Laurențiu Oanea – „era înflăcărată în cel mai justificat patriotism”⁷⁰, încât Alba Iulia avea „înfațișarea unui mare plebiscit popular”⁷¹. Toți erau în așteptarea hotărârii pe care urma să o ia Adunarea națională (1228 de delegați aleși), întrunită în Sala Cazinoului militar. Delegații, în unanimitate, prin aclamații, au votat unirea Ardealului cu România.⁷²

Bucuria era enormă. Ioan Bordea scria: „Ochii tuturor erau înrouați de lacrimi [...] «Unirea fără condiții», repetau miile de glasuri din sală, și, ca un ecou din depărtare, «fără condiții», se auzeau zecile de mii de glasuri care manifestau în afară de sală. Se făcea că trăim pe altă lume și nu ne mai puteam da bine seama dacă e vis sau realitate.”⁷³ Vestea unirii a fost primită cu emoție și cu entuziasm de cei peste o sută de mii de oameni sosiți la Alba Iulia cu scopul de a fi „bine informați în legătură cu ceea ce s-a hotărât în Sala festivă”.⁷⁴ Emil Pop

relata că la auzul Hotărârii de unire „un tunet prelung, izbucnit din o sută de mii de piepturi a cutremurat văzduhul, tunetul unanimității, al bucuriei, al istoriei descătușate”⁷⁵. Lumea era cuprinsă de o mare satisfacție și striga: „Trăiască România Mare”. Se „aclama cu pălării și căciuli, doamnele fluturau în aer cu batistele, plânsete și hohote de bucurie, un entuziasm indescritibil”⁷⁶, „tunete de urale despicau văzduhul”⁷⁷. În ochii tuturor erau lacrimi de bucurie, oamenii se îmbrățișau.⁷⁸

Emil Isac nota: „Un lanț s-a sudat între inimi. El nu mai poate fi

sfârșat. Ceea ce a urmat mi se pare un vis. Ștafetele călări duc știrea. Răsună trâmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în jos. S-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat.”⁷⁹ Vestea unirii a fost primită cu bucurie de toată populația Ardealului. În sate și în orașe aveau loc slujbe religioase, se cânta „Deșteaptă-te române”, erau trase clopotele bisericilor. Pe 1 Decembrie 1918 și în zilele următoare, au fost organizate adunări locale, considerate „mici Albe Lulii”, în care populația saluta acest mare eveniment.⁸⁰ În biserici, preoții aduceau la cunoștință că prin unire s-a realizat „învierea neamului și împlinirea vremurilor”⁸¹. Relatând starea de spirit a ardelenilor, I. Bordea scria: „Praznice se făceau în toate satele. Codrii răsunau de cântece de bucurie, câmpiile păreau că au îmbrăcat haina albă de sărbătoare. Copiii alergau în toate părțile strigând «Trăiască România Mare». Țăranii și intelectualii se salutau cu aceste trei cuvinte, fetele și femeile la fel. Ceva feeric se petrecea în întreg Ardealul.”⁸²

Entuziasmul unirii se regăsea și în fostul Regat, în Bucovina, în Basarabia⁸³, precum și în țările unde se aflau emigranți sau soldați români.⁸⁴ La Alba Iulia și la Sibiu, pe adresa Consiliului Dirigent soseau mii de scrisori și telegrame de felicitare, din diferite locuri și de la oameni de diverse profesii.⁸⁵ La Iași și la București, studenții⁸⁶, profesorii, presa, Academia română⁸⁷, evidențiau împlinirea marelui vis al românilor. Personalități ale culturii laudau înțelepciunea poporului român (Alexandru Vlahuță, Alexandru Brătescu-Voinesți, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga etc.). Aveau loc întruniri care salutau unirea, iar lumea discuta cu bucurie despre acest mare eveniment. În București – scria Gheorghe Pătăceanu – „nu auzeam decât cuvinte de laudă și însuflețire pentru Adunarea națională. Domnișoare drăguțe cu cocarde naționale în piept, dame, tineri, bătrâni, toți vorbeau despre Alba Iulia ca despre locul celei mai frumoase manifestări naționale și regretau că nu au putut să ia parte și să fie în mijlocul ardelenilor iubiți.”⁸⁸ Regina Maria⁸⁹ și regele Ferdinand, în telegrame trimise ardelenilor, i-au felicitat pentru împlinirea gândului de unire: „Precum am fost părtași cu voi în suferințe, părtași suntem și la bucuria voastră, care e bucuria tuturor românilor. Trăiască România Mare, una și nedespărțită.”⁹⁰

Bucureștenii, în zilele de 13-14 decembrie 1918 au făcut o primire

sărbătorească delegației ardelenilor, venită pentru a înmâna regelui Rezoluția Unirii.⁹¹ Lumea striga: „Trăiască frații noștri”, „Trăiască Ardealul”. În fața palatului regal s-a jucat Hora Unirii în care, alături de o „mulțime entuziastă”, s-au prins și politicienii în frunte cu Ionel Brătianu.⁹² La statuia lui Mihai Viteazul, în prezența a mii de români (profesori, elevi, studenți, muncitori, soldați, ofițeri, politicieni) „într-o însuflețire de nedescris”⁹³, s-au ținut discursuri, s-a cântat „Pe-al nostru steag” și „Hora Unirii”⁹⁴. Presa relatează că delegației ardelenilor i s-a făcut „o primire grandioasă cum n-a văzut Bucureștiul.”⁹⁵ Era bucuria firească a faptului că, după atâtea suferințe, românii își vedeau visul împlinit: România Mare. Acest vis trăise în mintea și în inima atâtor generații și, în ciuda vitregiilor istoriei, „puterea sentimentelor noastre a păstrat totdeauna impulsurile sale suverane”⁹⁶. Decretul regal din 18 decembrie 1918 a ratificat unirea Ardealului cu România.⁹⁷

Care era starea de spirit a minorităților din Transilvania? Minoritarii au avut opinii diferite privind unirea cu România, unii acceptând-o, alții respingând-o. În octombrie-noiembrie 1918, maghiarii, secuii, sașii, au constituit consilii și gărzi naționale proprii⁹⁸ (din care în unele localități au făcut parte și români⁹⁹). Au fost situații când minoritățile au refuzat să recunoască consiliile naționale românești.¹⁰⁰

În rândul ungarilor, părerile și opiniile erau diferite. Mulți au înțeles mersul istoriei¹⁰¹ și au avut o atitudine constructivă. Astfel, la 8 noiembrie 1918, muncitorii maghiari, adresându-se românilor, declarau: „Nu vă punem piedici în calea realizării unității voastre naționale.”¹⁰² Unii intelectuali¹⁰³, o parte a presei ca „Reggeli Ujság” (Sibiu), „Aradi Kazlöny”, „Aradi Hirlap” (Arad), „Ujság”, „Ellenzék” (Cluj) etc., îi îndemneau pe unguri să colaboreze cu

românii.¹⁰⁴ Țărani, muncitori, intelectuali maghiari, au votat împreună cu românii în adunările de alegere a delegaților pentru Adunarea națională de la Alba Iulia. La 28 noiembrie 1918, adunarea populară de la Târgu Mureș organizată de Consiliul Național Maghiar (condus de Antalffy Endre), a dezaprobat „Ungaria istorică”, a recunoscut principiile wilsoniene și a hotărât să sprijine hotărârile de la Alba Iulia.¹⁰⁵ Unii unguri trăiau încă cu nostalgia „Ungariei istorice”¹⁰⁶. Aceștia, grupați în jurul Consiliului Național Maghiar din Cluj, au trecut la agitații naționaliste¹⁰⁷, au constituit gărzi care „au început să terorizeze satele românești și să provoace anarhie”¹⁰⁸ în Ardeal. Deși Rezoluția Unirii de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 prevedea pentru minorități „deplina libertate națională”¹⁰⁹, în cursul lunii decembrie 1918 au existat acțiuni ale unor unguri, ostile unirii, continuate în perioada următoare.¹¹⁰

Și în rândul sașilor, în toamna anului 1918, părerile erau împărțite. Astfel, unii, inspirați de Consiliul Național German din Ungaria, pledau pentru autonomia culturală a Ardealului în cadrul „Austriei Mari”.¹¹¹ Cei mai mulți erau însă pentru unire cu România. Este sugestiv că Consiliul Național Săsesc, întrunit la Sibiu la 21-22 noiembrie 1918, a hotărât să colaboreze cu Consiliul Național Român Central.¹¹² La 9 decembrie 1918, sașii din București au aprobat unirea și i-au îndemnat și pe cei din Ardeal să facă la fel.¹¹³ Mulți intelectuali, presa („Kronstädter Zeitung”, „Mediascher Zeitung”, „S. D. Tageblatt” etc.) salutau hotărârea de la 1 Decembrie 1918 adoptată la Alba Iulia.¹¹⁴ La 1 ianuarie 1919, o delegație condusă de Rudolf Brandsch s-a prezentat la Sibiu la Consiliul Dirigent, arătând că „poporul săsesc ia act de un proces istoric de importanță mondială.”¹¹⁵ Întrunit la Mediaș la 8 ianuarie 1919, Consiliul Național Săsesc preciza: „Ne considerăm de azi începând ca un membru al Regatului român, ca fii și fiice ale statului român”¹¹⁶. Pe aceeași linie, Rudolf Brandsch declara în parlament la 18 decembrie 1919: „Ne-am unit statului român prin libera hotărâre și îi vom aparține ca cetățeni credincioși și leali sub sceptrul dinastiei.”¹¹⁷

Salutând unirea cu România¹¹⁸, sașii apreciau că poporul român era „bun, îngăduitor, tolerant chiar, prietenos și leal”¹¹⁹ și sperau că le vor fi respectate drepturile naționale, politice, economice și culturale.¹²⁰ Presa săsească a respins acuzațiile unor ziare din Ungaria, arătând că adeziunea la unire a fost o opțiune liberă și nu impusă prin constrângere.¹²¹

La rândul lor, șvabii au privit în mod diferit ideea

unirii Banatului cu România, existând trei orientări:

– O primă orientare o reprezentau cei ce priveau spre „Ungaria istorică”. La 31 decembrie 1918, în cadrul unei mari demonstrații la Timișoara, a fost proclamată autonomia regională a Banatului în cadrul Ungariei.¹²² Această atitudine era o consecință a politicii de maghiarizare și a neîncrederii în statul român. Tot în această primă orientare pot fi incluși și acei șvabi care, pe fondul disputei asupra Banatului dintre România și Serbia, cereau unirea cu Serbia.¹²³

– O a doua orientare o reprezentau cei ce cereau „autonomia suverană” a Banatului și organizarea unui plebiscit care să hotărască apartenența acestui teritoriu.¹²⁴

– Cea de-a treia orientare aparținea șvabilor care priveau spre România și care înțelegeau mersul istoriei, aceștia fiind cei mai mulți.¹²⁵ În noiembrie 1918, ei au constituit consilii naționale șvăbești și au ales Consiliul Național care a luat legătura cu Consiliul Național Român Central.¹²⁶ O serie de ziare ca „Banater Bote”, „Deutsche Wacht” ș.a. încurajau ideea unirii.¹²⁷ La 16 noiembrie, profesorul Iosef Striegl, președintele Consiliului Național Șvăbesc, declara: „Va lua ființă o Românie Mare independentă, suverană și liberă. Principiile wilsoniene fac posibilă o asemenea Românie Mare.”¹²⁸ În ciuda opoziției șovinilor și a autorităților militare sârbești, peste o mie de șvabi au participat la Alba Iulia la marea adunare din 1 decembrie 1918.¹²⁹ În contextul eliberării Banatului de către armata română (august 1919), șvabii, în cadrul unei întruniri organizată la Timișoara la 10 august 1919, au exprimat adeziunea la unirea cu România¹³⁰, socotind-o ca pe o „adevărată emancipare națională”¹³¹. În favoarea unirii s-au declarat și evreii¹³², rutenii, armenii, țiganii¹³³, slovacii din Banat¹³⁴, secuii.

Așadar, la 1 Decembrie 1918 s-a încheiat lungul drum de luptă, de jertfă și de speranță al națiunii române, înfăptuindu-se România Mare. Hotărârile adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au fost și rămân sinonime cu valoarea unor acte plebiscitare ale unanimității locuitorilor din vatra străbună a Daciei. Lupta în anii Primului Război Mondial, rezistența împotriva dominației străine în Ardeal, Basarabia și Bucovina, solidaritatea românească, contextul extern favorabil, au creat starea de spirit care a dus la Marea Unire. Unirea din 1918 a fost un ideal susținut de toate forțele societății românești, indiferent de opinia politică, de starea socială sau de credința religioasă¹³⁵, a fost o puternică afirmare a voinței colective a națiunii române.¹³⁶

Nicolae Iorga scria că marea izbândă din 1918

„s-a impus ca un imperativ categoric. Mulțimile, milioanele de oameni au aclamat-o, de la plugarul de lângă Tisa pierdut în ungurime, până la gospodarul de pe malurile Nistrului”.¹³⁷ Evidențiind rolul țărânimii, care forma majoritatea populației și care, alături de muncitori, intelectuali, studenți, a luptat pe front și în spatele frontului pentru unire, Octavian Goga spunea: „Vrednicii noștri țărani, cu bunul lor simț și cu înțelegerea atât de reală a intereselor neamului, care i-a caracterizat în toate luptele noastre, și-au dovedit și de astă dată, adâncă lor înțelepciune.”¹³⁸ A existat o unitate de voință și de acțiune care a cuprins un spectru larg de categorii și grupuri sociale, de la cetățenii cu multă carte la țărânii simpli¹³⁹, încât „autorul Unirii – nota I. Agârbiceanu – este însuși poporul român în totalitatea lui, cu toate energiile din trecut, cu toți semănătorii de prin veacuri, cu toți dascălii și apostolii, cu toți dascălii și apostolii de ieri, cu întreaga jertfă a uneia din generațiile sale”.¹⁴⁰ Alături de români s-au aflat (cu unele excepții) și naționalitățile conlocuitoare, care – scria N. Iorga – „prinse nu numai de simțul celor mai adevărate interese ale lor, dar și de contagiunea marilor porniri ale spiritului dezrobii, și-au dat o deplină și impresionantă adevărate”¹⁴¹.

La 29 decembrie 1919, Parlamentul României a votat legile care ratificau Marea Unire din 1918.¹⁴² Începea așadar, o etapă nouă în care lumea își punea mari speranțe, căci Unirea era considerată „ca un ceas al mântuirii de toate nevoile, de toate ostenele și de toate frământările”¹⁴³ și apreciată ca „ziua reînvierii obștii românești”.¹⁴⁴

NOTE

- Dumitru Preda (coord.), *În apărarea României Mari*, București, Ed. Enciclopedică, 1994, p. 82
- Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. III, București, Ed. Enciclopedică, 1986, p. 28
- Nicolas Nagy Talavera, *Fascismul în Ungaria și România*, București, Ed. Hasefer, 1996, p. 47
- „Republica Basarabia”, f.a., în „România Mare”, I, nr. 18 din 16 noiembrie 1917, p. 2
- I. Clopoșel, *Amintiri și portrete*, Timișoara, Ed. Facla, 1973, p. 53
- Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. III, București, Ed. Enciclopedică, 1986, p. XV
- Tiron Albani, *Memorii*, București, Ed. Științifică, 1969, p. 47
- C. Căzănișteanu (coord.), *Documente ale unirii (1600-1918)*, București, Ed. Militară, 1984, p. 369; vezi și „Gazeta poporului”, I, nr. 43 din 27 octombrie 1918, p. 1
- M. Mușat, I. Ardeleanu, *Viața politică în România (1918-1921)*, Ediția II, București, Ed. Politică, 1976, p. 21
- I. Clopoșel, op. cit., p. 21
- Ion Iacoș, „Intelectualitatea – componentă organică a mișcării național-populare pentru unire”, în „Anale de istorie”, nr. 5/1988, p. 57
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 55
- M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), *Desăvârșirea unificării statului național român*, București, Ed. Academiei, 1968, p. 265
- Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, Ed. Academiei, 1983, p. 150; vezi și „Drapelul”, XVIII, nr. 122 din 15/28 noiembrie 1918, p. 1
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 55
- Ion Iacoș, art. cit., p. 64
- Ibidem*.
- Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. V, București, Ed. Enciclopedică 1986, p. 406
- „Românul”, VII, nr. 4 din 31 octombrie/13 noiembrie 1918, p. 3
- Ștefan Pascu, op. cit., vol. II, p. 133
- Ion Iacoș, art. cit., p. 63
- „Românul”, VII, nr. 4 din 31 octombrie/13 noiembrie 1918, p. 3
- M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 241
- Ion Bordea, *Amintiri din zile mari*, în *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 153
- Clara Cușmir Mihailovici, Fl. Dragne, Gh. Unc, *Mișcarea muncitorească din România. Făurirea P.C.R.*, București, Ed. Politică, 1982, p. 85
- Tiron Albani, op. cit., p. 46
- „Românul”, VII, nr. 4 din 31 octombrie/13 noiembrie 1918, p. 3
- apud M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 238
- apud A. Deac, *Contribuția clasei muncitoare la formarea statului național unitar român*, București, Ed. Politică, 1986, p. 88
- C. Gh. Marinescu, *Epopoea Marii Uniri*, Galați, Ed. Porto-Franco, 1993, p. 325; vezi și M. Ionițu, *Amintiri și reflecții*, București, Ed. Enciclopedică, 1993, p. 171
- Dumitru Preda (coord.), op. cit., p. 91
- Ștefan Pascu, op. cit., p. 75
- I. Clopoșel, *Revoluția din 1918. Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 51
- M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 251
- C. Corbu, „Contribuția țărânimii la făurirea României Mari din 1918”, în „Anale de istorie”, nr. 5/1988, p. 44
- I. Bordea, op. cit., p. 154
- Ștefan Pascu, op. cit., p. 82
- M. Știrban, *Din istoria României (1918-1921). Probleme ale vieții politice, economice și sociale*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987, p. 53
- M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 265
- „Românul”, VII, nr. 2 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918, p. 4
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 63
- Ibidem*
- „Românul”, VII, nr. 21 din 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 1
- „România nouă”, II, nr. 211 din 8 noiembrie 1918, p. 1
- „Drapelul”, XVIII, nr. 117 din 1/14 noiembrie 1918, p. 1
- William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, Ed. Facla, 1978, p. 53
- Ștefan Pascu, op. cit., p. 74
- C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 380
- „Adevărul”, XIV, nr. 43 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918, p. 1
- A. Deac, op. cit., p. 103
- Ștefan Pascu, op. cit., p. 55
- Ibidem*, p. 110
- „Românul”, VII, nr. 19 din 16/29 noiembrie 1918, p. 2
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 17/1918, p. 44
- „Românul”, VII, nr. 10 din 7/20 noiembrie 1918, p. 3
- C. Gh. Marinescu, op. cit., p. 335
- Ion Iacoș, art. cit. p. 63
- Ioan Scurtu, *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*, București, Ed. Sport-Turism, 1988, p. 55
- „România nouă”, II, nr. 212 din 10 noiembrie 1918, p. 2

60. Marcel Știrban, op. cit., p. 51
 61. Dumitru Preda (coord.), op. cit., p. 125
 62. „Românul”, VII, nr. 11 din 8/21 noiembrie 1918, p. 1
 63. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 74
 64. apud A. Deac, „Caracterul plebiscitar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918” în *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, vol. I, București, Ed. Politică, 1980, p. 20
 65. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 390
 66. I. Clopoțel, *Lupta pentru democrație în România de la actul unirii încoace*, Brașov, Tipografia „Gazeta Transilvaniei”, 1921, p. 5
 67. Gh. Tulbure, *Praznicul unirii neamului*, Oradea Mare, 1919, p. 6
 68. apud Ștefan Pascu, op. cit., p. 185
 69. „România Mare”, II, nr. 26 din 7 ianuarie 1919, p. 4
 70. Laurențiu Oanea, „Memorii. Am semnat pergamentul Unirii”, în „Magazin istoric” XXXII, nr. 12/1988, p. 17
 71. C. Kirițescu, *O viață, o lume, o epocă*, București, Ed. Sport-Turism, 1979, p. 230; vezi și George Sofronie, „Voința hotărâtă de unire”, în „Magazin istoric”, XXXI, nr. 12/1997, p. 4
 72. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 19/1919, p. 33
 73. Ion Bordea, *Amintiri din zile mari, în Marea Unire a românilor în izvoare narative*, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 160
 74. Tiron Albani, *Memorii*, Buc., Ed. Științifică, 1969, p. 98
 75. apud I. Scurtu, op. cit., p. 150
 76. G. Cazacliu, „Prin Bucovina și Ardeal”, în „Sfatul Țării”, I, nr. 202 din 13/26 decembrie 1918, p. 1
 77. „Cum a fost la Alba Iulia”, f.a., în „Românul”, VII, nr. 39 din 14/27 dec 1918, p. 2
 78. „Neamul românesc”, XIII, nr. 325 din 24 noiembrie 1918, p. 4
 79. apud Marcel Știrban, op. cit., p. 79
 80. „Românul”, VII, nr. 41 din 16/29 decembrie 1918, p. 3
 81. Ștefan Pascu, op. cit., p. 214
 82. I. Bordea, *Din acele mărețe zile ale neamului. Unirea cu Ardealul*, București, 1919, p. 25
 83. „România nouă”, II, nr. 220 din 20 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 2
 84. Marcel Știrban, op. cit., p. 90
 85. C. Gh. Marinescu, op. cit., p. 341
 86. C. Petculescu, *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România*, București, Ed. Politică, 1987, p. 59
 87. I. Bodunescu, *Diplomația românească în slujba independenței*, vol. II, Iași, Ed. Junimea, 1982, p. 124; vezi și „Românul”, VII, nr. 28 din 30 noiembrie/13 decembrie 1918, p. 1
 88. Gh. Pătăceanu, „În București”, în „Românul”, VII, nr. 33 din 6/19 decembrie 1918, p. 2
 89. „Românul”, VII, nr. 28 din 30 noiembrie/13 decembrie 1918, p. 2
 90. „România Mare”, II, nr. 26 din 7 ianuarie 1919, p. 4
 91. Marcel Știrban, op. cit., p. 92
 92. Vasile Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului mondial*, vol. II, București, Atelierele Societății „Universul”, 1921, p. 703
 93. „Românul”, VII, nr. 32 din 5/18 decembrie 1918, p. 1
 94. „Actul Unirii”, f.a., în „România Mare”, II, nr. 26 din 7 ianuarie 1919, p. 1
 95. „Românul”, VII, nr. 34 din 8/21 decembrie 1918, p. 3
 96. Octavian Goga, *Ne învață Mărășeștii*, Iași, Ed. Junimea, 1983, p. 182
 97. Marcel Știrban, op. cit., p. 98
 98. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 73
 99. Ștefan Pascu, op. cit., p. 108
 100. *Ibidem*
 101. Viorel Stoica, Nicolae Teglaș, „Și eu am fost la Alba Iulia”, în „Revista de istorie militară”, nr. 6/1995, p. 5
 102. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 379
 103. I. Iacoș, art. cit., p. 64
 104. Ștefan Pascu, op. cit., p. 150
 105. Vasile Ciobanu, „Fii ai aceleiași patrii”, în „Transilvania”, XVII, nr. 11/1983, p. 16
 106. „Românul”, VII, nr. 38 din 13/26 decembrie 1918, p. 2
 107. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Alexandru Vaida-Voevod, dos. 31, p. 1
 108. Gheorghe Magherescu, „Antonescu – purtătorul decorației de pe pieptul regelui”, în Gh. Buzatu, *Istorie interzisă*, Craiova, Ed. Curierul Doljean, 1990, p. 66
 109. Ioan Scurtu, C. Mocanu (coord.), *Pagini de istorie. Culegere de texte. Istoria românilor*, vol. III, București, Tipografia Universității București, 1993, p. 187
 110. „Românul”, VII, nr. 37 din 12/25 decembrie 1918, p. 2
 111. Ștefania Mihăilescu, „Adeziunea tuturor cetățenilor din România, fără deosebire de naționalitate la marele act al Unirii din 1918”, în „Anale de istorie”, nr. 5/1988, p. 84
 112. C. Gh. Marinescu, op. cit., p. 347
 113. „Românul”, VII, nr. 35 din 9/22 decembrie 1918, p. 2
 114. Carol Göllner, *Muncă și năzuință comune*, București, Ed. Politică, 1972, p. 87; vezi și „Românul”, VII, nr. 27 din 29 noiembrie/12 decembrie 1918, p. 2
 115. apud Ștefania Mihăilescu, art. cit., p. 85
 116. „Îndreptarea”, II, nr. 5 din 7 ianuarie 1919, p. 2
 117. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 15, ședința din 18 decembrie 1919, p. 182
 118. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 21/1918, p. 2
 119. „Sașii și românii”, f.a., în „Îndreptarea”, II, nr. 2 din 3 ianuarie 1919, p. 1
 120. I. Scurtu, L. Boar (coord.), *Minoritățile naționale din România (1918-1925)*, București, 1995, p. 128
 121. „Românul”, VIII, nr. 6 din 9/22 ianuarie 1919, p. 2
 122. William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, Ed. Facla, 1978, p. 63
 123. Ștefania Mihăilescu, art. cit., p. 86
 124. *Ibidem*
 125. Carol Göllner, op. cit., p. 85
 126. William Marin, op. cit., p. 70
 127. Carol Göllner, op. cit., p. 92
 128. apud William Marin, op. cit., p. 72
 129. Ștefania Mihăilescu, art. cit., p. 86
 130. I. Scurtu, L. Boar (coord.), op. cit., p. 8
 131. Vasile Teodorescu, *Transilvania sub unguri și români*, București, 1941, p. 103
 132. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 426
 133. Ștefan Pascu, op. cit., p. 243
 134. *Ibidem*, p. 247
 135. Viorica Moisuc (coord.), *Probleme de politică externă a României (1918-1940)*, Buc., Ed. Militară, 1977, p. 15
 136. George Sofronie, „Voința hotărâtă de unire”, în „Magazin istoric”, XXXI, nr. 12/1997, p. 4
 137. „Neamul românesc”, XIII, nr. 329 din 28 noiembrie 1918, p. 1
 138. O. Goga, op. cit., p. 58
 139. „Țara nouă”, II, nr. 263 din 10 februarie 1921, p. 1
 140. apud Ștefan Pascu, op. cit., p. 223
 141. „Neamul românesc”, XIV, nr. 108 din 2 iunie 1919, p. 1
 142. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 19/1919, p. 11
 143. O. Neamțu, „Intensificarea vieții românești din orașele ardelene”, în „Sfarmă piatră”, II, nr. 7 din 2 ianuarie 1936, p. 5
 144. „Telegraful român”, LXVI, nr. 131 din 23 nov/6 decembrie 1918, p. 1

Prof. dr. Marian Curculescu

Președintele Societății de Științe Istorice-filiala județului Dâmbovița

1 Decembrie 1918

În momentul în care am început să scriu aceste rânduri, am avut alt sentiment ca în trecut, când am conceput articole pe aceeași temă. Altă dată am fost convins că evocarea datei de 1 decembrie trezea în inimile tuturor românilor un sentiment care făcea ca acestea să vibreze mai puternic. Astăzi, în condițiile în care istoria și, prin ea, educația patriotică este văduvită în școală, sunt bucuros că Biblioteca Județeană Ion Heliade-Rădulescu Dâmbovița, atât cât poate, prin paginile limitate ale revistei sale și numărul redus al angajaților, încearcă să deștepte și să întrețină sentimentele de dragoste de țară și de neam.

Terminarea procesului de constituire a statului național unitar România Mare – 1 decembrie 1918 – a fost urmarea unor acțiuni îndelungate pe plan spiritual și material.

Formarea poporului român pe o arie mai largă decât cea cuprinsă de granițele teritoriale ale României Mari a sădit în mintea tuturor celor de același sânge ideea că trebuie să fie uniți. Ea s-a manifestat încă din zorii Evului Mediu prin creații ale barzilor populari, cum au fost cei care au făcut balada Mioriței. În lumea conducătorilor politici, în aceeași perioadă, aceeași tendință și dorință de unitate s-a înregistrat în momente de cumpănă pentru Europa. Astfel, în anul 1415, la conciliul de la Constanța, unde s-a decis soarta marelui reformator ceh Jan Huss, românii, artificial scindați în trei state, au trimis o delegație unită: Dragomir, pârcălabul Cetății Dâmbovița din Țara Românească, Stibor, voievodul Transilvaniei și Grigore, un erudit cărturar teolog de la curtea lui Alexandru cel Bun, domnul Țării Moldovei.

Europa Apuseană a fost impresionată de frontul comun al românilor, dar prea puțini au consemnat conștient acel moment.

Nu mult mai apoi, la cumpăna dintre secolele XIV-XV Mircea cel Bătrân și, după el, în a doua parte a veacului al XV-lea, sub conducerea a trei mari voievozi patrioți – Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare – s-a încercat să se închege frontul românesc antiotoman. S-a reușit să se realizeze pentru câteva mari acțiuni victorioase. Ele au fost remarcate în scris în secolul al XIX-lea de marele istoric francez Jules Michelet. Acesta a arătat limpede cât de mult datorează dinamica

civilizației din Europa Occidentală românilor, un adevărat scut în fața atacatorilor.

Faptele lui Mihai vodă Viteazul, înfrângerea turcilor și, apoi, a coaliției maghiaro-polone, unirea țărilor române într-un singur stat, au avut răsunet pentru toți cărturarii și politicienii vremii. S-a dovedit că Romanitatea Orientală exista, fiind o realitate indiscutabilă.

Diplomații care au încheiat pacea Westfalică (1648) au trebuit să țină seama de cele întâmplate în zona carpato-dunăreană. Acolo exista un popor de sorginte latină, a cărui ființă nu putea fi ignorată.

În secolul al XIX-lea, care poate ar trebui numit veacul națiunilor, s-au pus bazele destrămării imperiilor-închisori ale popoarelor și nașterii statelor moderne. Atunci, în Țara Românească, prin școală, generația făuritoare a revoluției din 1848 – N. Bălcescu, I. Ghica, frații Golești, frații Brătianu etc. – a fost educată în spiritul preamării faptelor lui Mihai Viteazul – unificatorul. În manualul *Istoria Prințipurilor Române*, publicat în 1838, profesorul transilvănean August Treboniu Laurian a dedicat două treimi din pagini marelui voievod și acțiunii sale de unire a tuturor românilor. S-ar putea ca pilda lui să fi inspirat unul dintre punctele esențiale ale programului revoluției din anul 1848: obținerea independenței românilor și unirea lor într-un singur stat.

Dar trebuiau să fie găsite momentele conjuncturale favorabile, căci românii singuri nu puteau lupta împotriva marilor puteri ale căror interese se întâlneau în zona carpato-dunăreană. Era necesar ca acestea să fie războaie care să ducă la înfrângerea și cedarea „vulturilor negri” și ai semilunei: Imperiul Țarist, Imperiul Habsburgic și Sublima Poartă.

Biruirea Rusiei în războiul Crimeei (1853-1856) a permis românilor ca la 5 – 24 ianuarie 1859, cu multă înțelepciune diplomatică, să creeze România Modernă. A fost primul mare succes al generației pașoptiste, exemplu pentru unificarea Italiei și a Germaniei. Imediat a urmat al doilea.

În condițiile manifestării unei noi etape a crizei provocate de nerezolvarea „Problemei Orientale” și a înfrângerii Sublimei Porți de către armata ruso – română în războiul dintre anii 1877 – 1878, România și-a obținut independența, s-a reunit cu Dobrogea și a impus să-i fie recunoscut rangul

de **Regat**. Însemnat a fost că atunci românii au reușit, prin forțe proprii, în frunte cu aceeași generație pașoptistă, sub conducerea regelui Carol I, să treacă la a doua etapă a făuririi statului modern: reunirea cu Dobrogea. Dar nu trebuie uitat că, tot atunci, Imperiul Țarist nu a respectat convenția încheiată cu România și a cotoplit Basarabia de sud. Acea zonă – județele Cahul, Bolgrad și Ismail – îi fusese redată României în anul 1856 prin Pacea de la Paris. După cum a mărturisit cancelarul rus Gorceakov în 1876 la Livadia în fața lui I. C. Brătianu și M. Kogălniceanu, Rusia tot urma să cotopească Basarabia de sud. Era o chestiune de orgoliu pentru țar ca acesta să nu piardă niciun teritoriu.

Alt moment de criză Sud Est Europeană, evidențiat prin războaiele balcanice încheiate prin pacea de la București (28 iulie/10 august 1913), a avut drept consecință reunirea cu România a părții de sud a Dobrogei, unde populația majoritară era românească.

Trebuia să vină însă o zguduire profundă, puternică, a ordinii prestabilite de marile puteri pentru a se putea elibera popoarele și a-și făuri propriile lor state. Acest nou cutremur pentru marile imperii l-a provocat Primul Război Mondial (1914 – 1918).

Datorită poziției ei strategice și a bogățiilor naturale pe care, atunci, le avea din plin – cereale, sare, petrol – România s-a bucurat de atenția ambelor tabere beligerante. Regele Carol I dorea să intre în luptă alături de Puterile Centrale, gruparea politică în frunte cu Nicolae Filipescu pleda pentru Antantă, însă premierul Ion I. C. Brătianu, mai înțelept, a declarat că nu este momentul ca țara să intre în luptă în 1914. Urmărind numai apărarea intereselor românilor, fără a le periclita, Ion I. C. Brătianu a așteptat până când i s-au oferit cele mai sigure și avantajoase condiții în vederea formării României Mari. Seriozitatea și simțul de responsabilitate ale premierului l-au influențat și pe noul rege al României, Ferdinand (1914 – 1927). Între cei doi conducători ai regatului s-au stabilit relații de prietenie și de încredere reciprocă, susținute și de caldele raporturi de familie ale cumnatului lui Brătianu, Barbu Știrbey, cu regina Maria.

În această conjunctură favorabilă pentru Regatul Român s-a semnat la 4/17 august 1916 tratatul secret cu Antanta. Prin el Ion I. C. Brătianu spera să obțină formarea și recunoașterea României Mari la încheierea conflagrației. În schimb, România trebuia să declare război Puterilor Centrale la 14/27 august 1916 și să începă lupta la 15/28 august 1916.

Dar secretul tratatului, ca orice secret politic, a fost imediat aflat. Ca urmare, Puterile Centrale s-au pregătit să contracareze atacul trupelor române. Mai mult, Antanta nu și-a respectat angajamentul de a ajuta România. Au urmat luptele armatei române cu forțe net superioare numeric și tehnic. A fost o relativă victorie a Puterilor Centrale. România nu a putut fi scoasă din război nici în decembrie 1916, când a pierdut Muntenia și Oltenia și a rămas numai cu Moldova, nici în vara lui 1917, când a câștigat bătăliile de la Mărăști, Mărășești, Oituz. Pentru Puterile Centrale au fost pierderi fantastice, căci s-a lungit linia frontului, au fost blocate armate în Est, nu s-au putut folosi bogățiile României.

În contextul eșecurilor generale ale trupelor germano-austro-ungare, a evidențierii incapacității guvernărilor ruși, s-a ajuns la dezmembrarea Imperiului Habsburgic și la revoluțiile din Imperiul Țarist. Atunci, în anul 1917, pe un fond mai vechi, a început să se manifeste mișcarea de formare a statelor etnice.

În Rusia, a doua zi după revoluția bolșevică din 7 noiembrie 1917, Vladimir Ilici Ulianov – Lenin a promulgat și sancționat Decretul asupra popoarelor, reluând ucuzul din septembrie 1917 al premierului Al. Kerenski. Prin el, fiecare popor din Rusia era declarat liber, având posibilitatea să-și hotărască singur soarta. Acest act a putut fi folosit ca bază în lupta de eliberare a românilor din Basarabia, aflați în plină acțiune. Acolo, la 3/16 aprilie 1917, la Chișinău, se formase Partidul Național Moldovenesc. Din programul său rezulta că lupta pentru „slobozenie” națională, bisericească și culturală. La 23 iunie 1917, la Chișinău, în sediul

gimnaziului nr. 3 de băieți (de pe actuala Str. Alexei Matveevici nr. 111), delegații „sovietelor” sau „adunărilor” soldaților și ofițerilor și ai Partidului Național au decis formarea Sfatului Țării. Imediat, în iulie 1917, de la Petrograd, Moscova și Kiev au fost trimiși la Chișinău comisari bolșevici, iudei, specializați în represiune, adică în „convingerea” oamenilor să meargă pe drumul cerut de ei. Grupul i-a avut în frunte pe G. Laifer, L. Fișelev, L. Sepetievski, Vasiliev – Totelboim etc. Totuși, bolșevicii nu au avut succes în Basarabia. Mai mult: din vara anului 1917 s-a trecut la înlocuirea funcționarilor ruși – rusificatori cu slujbași români.

Între 8/21 și 14/27 septembrie 1917, la Kiev, s-au desfășurat lucrările congresului naționalităților. Acolo delegatul basarabeian Teofil Ioncu a arătat și a demonstrat că nu există „națiune moldovenească”, ci numai „națiune românească”. Vorbele lui au fost atât de convingătoare, încât a fost ovacionat minute în șir de delegați.

În octombrie-noiembrie 1917 s-a format Sfatul Țării, cu rol de parlament al Basarabiei. El a fost constituit din deputați reprezentând toate naționalitățile din Basarabia: români (105), ucraineni (15), evrei (14), ruși (7), germani (2), bulgari (2), găgăuzi (2), poloni (1), armeni (1), greci (1). Urmărirea componenței Sfatului Țării arată că el a fost alcătuit în mod democratic, din deputați reprezentanți ai tuturor naționalităților, proporțional cu numărul fiecăreia.

La data de 2 decembrie 1917, Sfatul Țării, pe temeiul Declarației Drepturilor Popoarelor semnată de V. I. Lenin, a proclamat Republica.

La 24 ianuarie 1918 același Sfat al Țării, la Chișinău, declara independența dând statului numele de Republică Democrată Slobodă.

Imediat, Ucraina a trecut la amenințări și chiar mici acțiuni militare.

Reacția basarabenilor a fost cea așteptată și dorită: ei au cerut unirea cu România, revenirea Basarabiei la patria mamă, de care fusese ruptă în 1812.

Intelectualii români au susținut din plin mișcarea de masă a românilor dintre Prut și Nistru. Cu riscul vieții, au trecut Prutul și au pledat pentru unire. Între cei cu nume remarcabile și memorabile îi pot aminti pe transilvănenii: Andrei Oțetea, Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Sebastian Bornemisa, Ion Mateiu, bucovinenii: George Tofan, Emanoil Iliuț, Ovidiu Țopa, basarabenii: Vladimir Cazacliu, Alexandru Văleanu, Ștefan Ciobanu, Vasile Harea, regățenii: Mihail

Sadoveanu, Apostol Culea, Nicoară Beldiceanu, Tudor Pamfile, Nicolae Dunăreanu, Gh. Murgoci, Petre V. Haneș, Al. Lascarov-Moldovanu etc.

Toți acești intelectuali charismatici au străbătut satele Basarabiei, mergând cu căruța din loc în loc, au stat de vorbă cu oamenii de rând și i-au convins de necesitatea înfăptuirii unirii cu România, au creat o tipografie cu litere latine, au început cursurile de limbă română pentru învățători și profesori. A fost o acțiune mirifică, plină de patriotism, arătând că acești condeieri au transpus literele cărții în viață.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării a proclamat unirea cu România. Dintre deputați 86 (68,8 %) au votat pentru unire, 3 (2,4 %) au votat împotriva, 26 (28,8 %) s-au abținut, 13 au fost absenți.

Premierul României, Alexandru Marghiloman, care în acea zi se găsea invitat la Chișinău, a intrat în sala de ședință a Sfatului, a luat cunoștință de rezultatul votului și a rostit: „În numele regelui și poporului român cu mândrie iau act de declarația domniilor voastre pentru unire”.

După revenirea premierului la București, regele Ferdinand, la 9 aprilie 1918 a semnat Decretul Regal nr. 842 prin care se socotea definitiv și pe vecie unită Basarabia cu România.

A fost primul pas pe drumul constituirii României Mari.

Concomitent cu evenimentele din Basarabia, s-au desfășurat puternice acțiuni ale românilor care erau originari din regiunile cotochite de Imperiul Habsburgic: Bucovina și Transilvania – denumire care în sens larg cuprindea și Banatul, Bihorul, Sătmarul și Maramureșul.

Românii, datorită terorii impuse de poliția imperială, au fost obligați să acționeze din afara granițelor Austro – Ungariei. În primăvara anului 1918, în U.S.A., au format Asociația Românilor din America (USRA). Românii au avut mare influență în acel moment, căci au oferit 32.000 – 35.000 de

oameni pentru armata americană aflată în război. Nici un alt popor provenit din Imperiul Habsburgic, venit să locuiască în U.S.A. – polon, ceh, slovac, iugoslav etc. – nu a dat un număr atât de mare de oameni pentru front.

La 15 septembrie 1918, în New York, la Carnegie Hall, s-a ținut o întrunire organizată de USRA. Au participat 4.000 de persoane. Alături de români au venit cehi, slovaci, poloni, iugoslavi. Totodată, au fost prezente personalități ale vieții publice și politice din U.S.A. Toți participanții au cerut președintelui american Woodrow Thomas Wilson să accepte dezmembrarea Imperiului Habsburgic. Răspunsul lui a fost clar: considera imperiul o „rablă ruginită”, deci nu-l mai susținea.

A fost o victorie a forțelor popoarelor împotriva unei mari puteri caduce.

În Franța, în Anglia, în Italia etc. de asemeni existau comitete ale românilor care luptau pentru unire. Acolo, ca și peste ocean, românii au avut succes: au atras opinia publică pentru sprijinirea cauzei lor. O faptă care a arătat forța și capacitatea românilor a fost aceea a lui Iuliu Maniu. În starea de degingoladă existentă în capitala Imperiului Habsburgic, ofițerul de artilerie românul Iuliu Maniu a cerut comandantului pieței din Viena, generalul Steiner, să-i permită să formeze unități din militari români – soldați și ofițeri – și cu ei să restaureze ordinea în oraș. După ce a primit acordul, a acționat și a impus liniștea în Viena. Apoi, în fruntea unui corp de armată constituit din 30 000 militari români, prin Budapesta, a plecat spre Transilvania.

În Bucovina și în Transilvania evenimentele s-au precipitat. Pe fondul înfrângerilor militare, ultimul împărat habsburg Carol a promulgat la 3/16 octombrie 1918 un **Manifest** prin care declara formarea unui imperiu federal. La 6/19 octombrie 1918, la Iași, Comitetul Bucovinenilor și Transilvănenilor a respins Manifestul imperial. Puțin apoi, la 11/24 octombrie 1918, la Cernăuți, Sextil Pușcariu a publicat actul programatic intitulat „**Cevrem**”. El exprima dorința unirii Bucovinei cu România. O zi mai târziu, la 12/25 octombrie 1918, la Oradea, membrii Comitetului Executiv al Partidului Național Român au respins și ei Manifestul împăratului. La mai puțin de o săptămână apoi, în ziua de 18/31 octombrie 1918, la Budapesta, în ședința parlamentului, deputatul Al. Vaida-Voievod a citit **Declarația de Autodeterminare**. Prin ea se arăta că românii au dreptul să-și decidă singuri soarta viitoare. A fost huiduit de mai mulți deputați maghiari, în frunte cu

Anul I	Cernăuți, Vineri, 29 Noembrie 1918	Nr. 14.
Glasul Bucovinei		
Organ de propagandă pentru unirea politică a Românilor de pretutindeni		
Apare zilnic.		Director: Sextil Pușcariu.
Abonamentul: Pe un an 40 Lei, pe 1/2 an 20 Lei, pe trei luni 10 Lei. Un număr costă 40 Bani.	Redacția și administrația: Cernăuți, Piața Sării Nr. 3 (Palatul național). Se primesc numai articole tipărite.	Anunțuri și reclamații: Se calculează în mod obișnuit, pe pag. a 400. Se plătește în avans. Prețurile sunt în lei și în bani.
Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei.		
Implinirea visului de aur.		
După o lungă și dureroasă așteptare, Bucovina și-a recăpătat astăzi libertatea. Rupând lanțurile robiei austriece, ea prin votul de astăzi al congresului general s'a realipit la sinul patriei mame de unde fusese ruptă.		
Visul nostru de aur s'a împlinit. Părinții noștri cari au murit de dorul acestui vis, de azi înainte vor găsi odihna cuvenită în pământul liber și desrobît.		
O veche fărădelege, săvârșită față de țară și de poporul ei băștinaș, s'a reparat și firul istoric ce fusese întrerupt cu silnicie înainte de un veac și jumătate, s'a reluat astăzi și se va putea continua în tihnă spre binele și propășirea tuturor.		
Cu smerenie ne plecăm capetele înaintea Dumnezeuului părinților noștri care ne-a învrednicit de a trăi aceste clipe înălțătoare și făgăduim că ne vom strădui a ne arăta vrednici de dansele.		
Trăiască Bucovina desrobîtă și reintegrată în țara Românilor Mari!		
I. Nistor.		

Szilagy Lajos. Vaida-Voievod nu s-a lăsat intimidat, căci știa că vorbește în numele tuturor românilor din Transilvania și Bucovina. Cei din urmă convocaseră, la 14/27 octombrie 1918, la Cernăuți, în Palatul Metropolitan, o adunare a foștilor deputați din parlamentul de la Viena și a frunțașilor românilor. Atunci ei stabiliseră să formeze o Adunare Constituantă. Președintele ei a fost ales lăncu Flondor.

Adunarea Constituantă a declarat „*Unirea Bucovinei integrală cu celelalte țări românești într-un stat național independent*”.

Tot atunci s-a format Consiliul Național, alcătuit din 150 de membri, dintre care au fost aleși componenții Comitetului Executiv, ce avea rost de guvern. Practic, această acțiune, așa cum consemnează raportul Comandamentului Jandarmeriei din Galiția și Bucovina, a însemnat ruperea de Imperiu.

Orice împotrivire era de prisos, atât din partea Vienei, cât și a Kievului. Voința românilor nu mai putea fi înfrântă. La 15/28 noiembrie 1918 în Cernăuți, la Palatul Metropolitan, s-au desfășurat lucrările Congresului General al Bucovinei. În unanimitate, Consiliul Național a adoptat o **Moțiune** prin care a declarat unită Bucovina cu România.

Impresionant a fost tonul patriotic al actului și participarea democratică la Congresul General a reprezentanților tuturor minorităților ce trăiau în Bucovina.

A fost încheiat atunci al doilea moment al marii uniri din anul 1918.

Actul de la 12/25 octombrie 1918, de la Oradea, al Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania a fost identic ca semnificație cu cel de la Cernăuți: românii nu mai recunoșteau

autoritatea imperială și-și cereau dreptul la autodeterminare.

În Transilvania situația era deosebită. Acolo pretențiile și propaganda Budapestei erau mai puternice. Ele nu au ținut seama de realitățile etnico-demografice. În 1918, în regiune, conform statisticilor oficiale maghiare, viețuiau 5.114.124 de locuitori, din care 2.930.120 români, 1.305.753 unguri, 539.418 germani etc.

Evident, era o superioritate a românilor. Ei au format, din vara anului 1918, în condițiile de previziune clară a dezmembrării ireversibile a Imperiului, Consiliile Naționale ale Românilor (C.N.R.). Ele erau organe locale, alcătuite din români membri ai Partidului Național Român și Partidului Socialist. Deoarece atunci, în vara lui 1918, în condițiile prăbușirii puterii autorităților imperiale, cineva trebuia să preia funcțiile statului, această substituție a făcut-o C.N.R. La 18/31 octombrie 1918, în Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) din Arad, din cei 12 componenți ai săi 6 proveneau din Partidul Național Român (Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voievod, Aurel Vlad) și 6 din Partidul Socialist (Tiron Albani, I. Flueraș, I. Jumanca, Enea Grapini, Iosif Renoiu, Basil Surdu).

La 10/23 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central a adresat un ultimatum guvernului din Budapesta, cerându-i recunoașterea autodeterminării. Actul semnat de Ștefan Ciceo-Pop nu a avut rezultatul dorit, așa încât, la 13/26 noiembrie 1918, la Arad, au început tratative între Consiliul Național Român Central și delegații guvernului din Budapesta. Nici ele nu au progresat.

Ca urmare, Consiliul Național Român Central a decis convocarea, la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, a Marii Adunări a reprezentanților poporului din Transilvania. Trebuiau să participe 1.228 de delegați de pe întreg pământul Transilvaniei, reprezentând toate minoritățile conlocuitoare.

Deși era ger, un început de iarnă friguroasă, oamenii au venit la Alba Iulia încă din ziua de 27 noiembrie 1918. Voiau să asiste la întrunirea deputaților, mai ales că în timpul războiului pentru unire fiecare familie de români jertfise cel puțin un membru al ei. Au sosit în preajma sălii Cazinoului Ofițerilor din Alba, locul desfășurării lucrărilor adunării deputaților, peste 100.000 de oameni.

În dimineața zilei de 1 Decembrie 1918, o zi luminoasă, cu un cer albastru, de cristal, în Sala Mare a Cazinoului Ofițerilor din Alba Iulia au început lucrările adunării sub președinția lui Gheorghe Pop de Băsești și a episcopilor Ioan I. Papp și Demetriu Radu. În unanimitate s-a votat unirea cu România.

S-a decis, la 2 decembrie 1918, ca, până la

preluarea puterii de către Regatul Român, să fie formate Marele Sfat și Consiliul Dirigent, acesta din urmă cu rol de guvern. În acele zile, când toți locuitorii din Transilvania făceau să clocotească ținutul prin acțiunile lor, s-au impus exclusiv voința și dorința pe care le aveau, fără nici un fel de intervenție străină. Fac această precizare deoarece armata regală română la data 2 decembrie 1918 nu depășise încă hotarele României și nu intrase în Transilvania. Mai mult, toate minoritățile conlocuitoare au aprobat actul de la 1 decembrie 1918. Astfel, la 8 ianuarie 1919 la Mediaș Consiliul Central al Sașilor și Consiliul Național al Sașilor au salutat Unirea. La 10 august 1919 la Timișoara Adunarea Șvabilor s-a declarat întru totul de acord cu Unirea. În aprilie 1919 maghiarii, prin ziarul „Uj Villág” apărut la Sibiu au confirmat „*vrem să ne încadrăm în noua formă de stat*”. În fine, la 27 septembrie 1919, țiganii întruniți la Târnăveni, într-un manifest scris într-o frumoasă limbă românească, au declarat că atât ei cât și urmașii lor vor fi cei mai credincioși cetățeni ai României Mari.

O delegație specială – formată din mitropolitul ortodox Miron Cristea, episcopul unit Iuliu Hossu, oamenii politici Al. Vaida-Voievod și Vasile Goldiș – a prezentat și comunicat actul unirii regelui Ferdinand la 12-13 decembrie 1918, la București. Regele a răspuns: „*În numele românilor din Vechiul Regat, din Basarabia și Bucovina, astăzi uniți, cu profundă recunoștință primesc hotărârea fraților noștri de peste Carpați de a săvârși unitatea națională a tuturor românilor*”.

Astfel s-a încheiat pentru români cu succes marea jertfă de sânge care a dus la formarea României Mari. Practic, războiul fusese o revoluție națională a întregului popor român care, în acei ani, stropise cu sângele său mai mult cât o făcuse apa ploilor pământul străbun ce și-l dorea. Crease o țară cu o suprafață de 316.132 km², cu o populație de 17.343.549 de oameni, ce cuprindea între hotarele sale și România antebelică având numai 137.908 km² și 7.904.404 locuitori. Cifrele reprezintă o răsturnare a situației anterioare: prin destrămarea imperiilor-închisori ale națiunilor, apăruse cel mai mare, mai populat și mai bogat stat din Sud Estul Europei.

Conferința de pace care a format sistemul Versailles (numit uneori Versailles-Washington) a permis și impus o singură concluzie: marile puteri au fost obligate să se supună voinței popoarelor, să recunoască noile hărți ale mapamondului.

Prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti

Academia Oamenilor de Știință

TÂRGOVIȘTE – CETATE A UNIRII

Târgoviște, o cetate a unității naționale

Că Târgoviștea a avut încă de la nașterea sa ca oraș, și mai ales, de la momentul când a devenit, la finele secolului XIV, capitală a Țării Românești, vocația unionistă, nu există nicio îndoială, faptele atestabile o dovedesc indubitabil. Spuneam că această vocație o va fi avut de la nașterea sa urbană de la răscrucea secolelor XIII și XIV după ce, datorită unor condiții prielnice de existență umană din interfluviul Ialomița – Dâmbovița, a polarizat/ aglutinat o serie de așezări sătești, astfel că, locuitorii săi, cu ajutorul unor români veniți de dincolo de Carpați, și mai ales a unei importante comunități de sași, și unii și alții căutând aici un refugiu generos, în Transilvania nemaisuportând opresiva fiscalitate a Regatului Ungar, și-au organizat după model central european orașul.

Apoi, evoluând și impunându-se economic, dar mai cu seamă militar strategic, va fi cunoscut, ilustrându-se ca mare cetate a Unității naționale, câteva momente semnificative.

Monumentul Mircea I Basarab.

În vremea domniei glorioase (1386-1418) a celui pe care neamul românesc l-a eternizat în conștiința sa colectivă cu apelativul „*cel Bătrân*”, cel mai inubliabil de altfel, e vorba de **Mircea I Basarab**, din rațiuni, îndeobște militar-strategice, domnitorul/voievodul va fi acordat Târgoviștei postura de a doua capitală a Țării Românești, când, aici, i-a stabilit unuia din fiii săi, **Mihail**, reședință, devenind coregent, împărțind cu acesta unele din treburile încă tânărului stat. Această decizie a lui **Mircea cel Bătrân** a survenit după ce voievodul va fi mărit teritoriul statului, din titlul său de domnie reieșind că stăpânea, ca domn și herțeg, un spațiu românesc reunind sub coroana sa creștină ortodoxă Muntenia și Oltenia (Țara Românească), estul Banatului spre Severin, la nord peste Carpați (țările/ducatele Amlașului și Făgărașului), sudul Moldovei între Prut și limanul Nistrului (Bugeacul), Dobrogea de la Delta Dunării, malul Mării Negre, la Silistra (cetatea Dârstorului). În fond, fără nicio exagerare, avem geografic imaginea *primei Uniri* românești, e drept, pe un areal redus, înaintea celei a lui **Mihai Viteazul**, ca atare responsabilitățile conducerii statului sporiseră determinându-l pe **Mircea cel Bătrân** să împartă cu unul din fiii săi sarcinile domniei.

Este, deci, timpul când, Târgoviștei, datorită înfăptuirii acestei *prime Uniri* medievale, i se conferă statul de capitală. Așadar, unul *unionist*. Iar spre sfârșitul domniei lui **Mircea cel Bătrân** va fi rămas singura capitală, **Mihai I**, urmașul la tron, în chiar anul săvârșirii din viață a tatălui său, 1418, emitea, în Târgoviște, un hrisov „*din însăși casa domniei mele și din însuși orașul domniei mele*”.

Momentul Mihai Viteazul

Urcat pe tronul Țării Românești în 1593, **Mihai Viteazul**, domnitor și voievod de neam basarabesc, va face din Târgoviște o cetate capitală atât a *rezistenței cât și a Unității românești*. Și acest status îl va fi căpătat cu evidență din 6-8 octombrie 1595 când, n fruntea unei coaliții militare româno-europene, temerarul voievod a eliberat Târgoviștea de trupele marelui vizir **Suliman-pașa**. A fost, pe de o parte, o *coaliție unionistă*, reunind pe „câmpul de bătălie” oștirile Țării Românești, Moldovei și principatului Transilvaniei, pe de altă parte a fost o *coaliție europeană*, la care au participat aliați (cu trupe de artilerie și de cavalerie/raiteri), trimiși la Târgoviște cu acordul lui **Rodolf al II-lea**, împăratul Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, și a ducelui de Toscana, **Ferdinando I Medici**.

După această victorie cu răsunset european, care a declanșat campania de alungare a ienicerilor Imperiului Otoman peste Dunăre, Țara Românească fiind eliberată, în capitala sa de la Târgoviște **Mihai Viteazul**, de bună seamă că a gândit și, tot de aici, a lansat ofensiva sa unificatoare de pământeni românești de la nord (Transilvania) și de la est de Carpați (Moldova), desfășurată cu strălucire în anii 1599-1600. Și chiar dacă acest impresionant act istoric n-a durat decât pentru

Târgoviște

Vedere generală

scurt timp, „*pohta ce-am pohtit*” a lui **Mihai**, Unirea sub sceptrul său a celor trei Țări Românești, a relevat în fața Europei politice dorința românilor, care-și conștientizau etnicitatea (unii istorici încă se mai îndoiesc de acest fapt), de a trăi laolaltă în vatra lor ancestrală și neobrociți de puterile imperiale ale vremii. Dar de reținut este încă ceva foarte important: din voința Reîntregitorului de Vatră strămoșească, dacă nu uităm *mica întregire* a lui **Mircea cel Bătrân**, Târgoviștea va fi fost să fie *întâia capitală unionistă ortodoxă*, lăcașurile de cult din Transilvania (mănăstiri, biserici) trecând sub jurisdicția canonică a Mitropoliei din capitala Țării Românești, oficierea slujbelor făcându-se, din porunca Unificatorului, în limita română.

Acestor două fundamentale momente unificatoare politic, Târgoviștea le-a mai adăugat și *oportunitățile unificatoare economice/comerciale și culturale*, decurgând firesc din rolul său de capitală voievodală. Ca atare, tot pe fapte atestabile, este lesne de relevat că, aceste *oportunități*, generate de necesarele legături economice și spirituale religioase, și mai puțin de o premeditare asumată programatic de factorul de decizie politică, sau de voința personală voievodală, pot fi consemnate ca *factori liant* în procesul de realizare a *unității românești*, și teritoriale, și sufletești.

Oportunitatea unificatoare economică/comercială. Căci, de-a lungul secolelor XIV-XVII au existat frecvente contacte de negoț, chervanele încărcate cu mărfuri de proveniență meșteșugărească, cu produse agricole, mirodenii, fructe tropicale, mățăsuri asiatice traversând Carpații, aceste contacte fiind înlesnite de privilegiile comerciale parafate de domnitorii/voievozii de Târgoviște. Și trebuie precizat că, numeroase din încărcăturile acestor transporturi erau desfăcute pe piața capitalei Țării Românești. De la **Mircea cel Bătrân** la **Constantin Brâncoveanu** se poate spune că, Târgoviștea a fost capitala care a încurajat cel mai mult, fiind și unul din marii beneficiari ai acestor contacte comerciale inter/intraromânești, în acest fel producându-se și mai strâns, într-o trainică permanentă, legăturile autohtonilor carpato-danubieni. Și sunt de notorietate contactele neguțătorești dintre „orașele perechi” Târgoviște-Brașov, Târgoviște-Făgăraș, Târgoviște-Sibiu, desfășurate pe două drumuri comerciale reîntâlnindu-se în capitala Țării Românești. De fapt, a existat un singur mare drum, amintit cartografic și ca „Itinerarul de la Brugus” (secolul XIV), venea dinspre nord-vestul flamand, traversa spațiul central european germano-maghiar, și se bifurca, o dată la Sibiu, cu o ramură spre Curtea de Argeș-Câmpulung, a doua oară la Brașov, cu o variantă care trecea prin Bran-Rucăr-Câmpulung, și o alta mergând la Târgșor, reunite la Târgoviște, de unde porneau spre porturile (schelele)

dunărene Brăila și Giurgiu. Această importantă cale comercială Târgoviște-Brașov a fost să fie și o cale de relevanță circulație culturală, numită sugestiv simbolic astăzi, pe bună dreptate, „axa coresiană”.

Pe acest drum se va fi dus la Brașov, la mijlocul secolului XVI, marele tipograf cărturar *Coresi* ot Târgoviște ca să dăruiască consângenilor ardeleni carte tipărită în limba românească.

Oportunitatea renașcentistă culturală. Odată cu apariția primei cărți tipărite la Mănăstirea Dealu se poate vorbi de debutul Renașterii românești. De aici, din Târgoviște, la începutul secolului XIV cartea, multiplicată în tehnică Gutenberg (în mai multe exemplare din aceeași lucrare), cu precădere cu caracter religios ortodox, și, într-o oarecare măsură și laic, a iradiat spre lăcașurile de cult din toate orizonturile românești (muntenestești, oltenestești, moldave, transilvănene). Astfel, de la „*Liturghierul*” ieromonahului **Macarie** (1508) la „*Îndreptarea legii*” (1652), de fapt *prima mare pravilă a Unității românești*, din vremea domniei lui **Matei Basarab**, și laica „*Alexandria*” (1708), din epoca lui **Constantin Brâncoveanu**, când Renașterea românească a atins o eclatanță europeană, producția de carte tipărită a cunoscut o evoluție semnificativă și în etape reprezentative (liubaviciană, coresiană, mateiană, evireană), și o *răspândire națională* efectivă.

Privind cu obiectivitate, și fără a cădea în exagerări forțate de „patriotism local”, păstrându-ne în limitele evoluției istorice (condiții și specificități) a societății românești în Evul Mediu și în tranziția spre timpurile moderne, se poate aprecia că, Târgoviștea, politic, economic, militar și cultural a fost, și așa a rămas în conștiința istorică a românilor, o *cetate a Unității naționale*.

Prof. dr. George Coandă

Membru al Academiei Americane-Române
de Arte și Științe din S.U.A.

Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu în vreme de război (1916-1918)

La 4 august 1916 intra în primul război mondial și România, alături de Antanta, cu scopul declarat de a îndeplini principalul deziderat al tuturor românilor: desăvârșirea unității naționale, operă începută de Mihai Viteazul încă din 1600. După entuziasmul creat de primele succese ale armatei române, a urmat începând cu 9 decembrie 1916, ocupația germană, sub conducerea generalului de infanterie Tülff von Tscheppe und Weidenbach, avându-l ca șef de stat major pe colonelul Heutsch. Acest lucru a determinat armata română să se retragă în Moldova, lăsând sub ocupația Puterilor Centrale mare parte din teritoriul României, inclusiv capitala. În aceste momente dificile pentru poporul român, pentru a nu fi capturat și batjocorit craniul lui Mihai Viteazul de către trupele austro-ungare, care ocupaseră cea mai mare parte a județului Dâmbovița prin Etapa 266 prusiană, al cărei Comandament (*Etappen-Kommandantur*) a fost instalat la Târgoviște, în localul Primăriei, s-a luat decizia istorică de a fi salvată relicva sfântă a neamului românesc.¹

La îndemnul lui Nicolae Iorga, dascălilor Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu, preotul Alexandru Dolinescu (profesor de religie între anii 1912-1924) și Theodor Naum (profesor de limba română între anii 1914-1919), le-a revenit misiunea istorică de a salva craniul lui Mihai Viteazul, în condiții foarte grele pricinuite de evacuarea liceului în Moldova la Dorohoi și ulterior la Iași.² Transportul prețioasei relicve la Iași prin București, s-a realizat de către preotul

Alexandru Dolinescu³, care a înfășurat-o într-o veche stofă bisericască și apoi într-o altă obișnuită, ascunsă într-o cutie din lemn de cireș căptușită cu o catifea roșie. Acest episod este amplu descris de către soția profesorului Alexandru Dolinescu: „Iorga a obținut la București aotorizația de la Mitropolie și de la Ministerul de Război și a rezervat biletul pentru un compartiment dintr-un tren special. Toate acestea le-a trimis direcției liceului. Pe la sfârșitul lui octombrie 1916, Alexandru Dolinescu mi-a adus o cutie frumoasă din lemn de cireș, am învelit țeasta într-o stofă bisericască și am așezat-o în cutia aceea pe care am vârat-o într-un geamantan, iar împrejurul ei am pus lucrșoarele copiilor (aveam trei copii, cel mare de 5 ani). Directorul de studii Ion Pavelescu ne-a dat mașina școlii și un soldat, ajutor la bagaje și am plecat, cu ce am putut lua în grabă, la București. Ajunsesem în capitală înainte de prânz, iar trenul a plecat sear ape la zece. Era o aglomerație de nedescris, mii de oameni se refugiau. Am ajuns la Iași a doua zi pe la 11, din gară, Alexandru a mers la Mitropolie să predea capul”.⁴

În dimineața zilei de duminică 17/30 noiembrie 1916, preotul Dolinescu a fost întâmpinat în gara din Iași de către profesorul Naum (acesta făcuse deplasarea în capitala Moldovei mai devreme cu scopul de a prezenta adresele oficiale privind prevenirea autorităților locale), cei doi profesori predând tidva sacră Mitropoliei Moldovei și Sucevei.⁵ Cu această ocazie, a fost semnat

jurnalul nr. 3512 de către mitropolitul Pimen (1909-1934), preotul Alexandru Dolinescu, profesorul Theodor Naum și protosinghelul Policarp Luca: „Se constată de noi prin acest jurnal că astăzi, duminică 17 noiembrie 1916, ora 3 după amiază, a sosit la Iași, părintele Alexandru Dolinescu preot și profesor la Școala militară de la mănăstirea Dealului și ne-a predat capul Voievodului Mihai Viteazul, din două piese, tigva și maxilarul de jos, așezat într-o cutie de lemn încuiată”.⁶ După ce relicva a fost depusă

într-o tainiță pe peretele de răsărit al sfântului altar, în grija eclisiarhului Mitropoliei, Policarp Luca⁷, a fost semnat actul de predare de către cei implicați, fiind redactat în trei exemplare: unul a rămas în custodia Mitropoliei, iar celelalte două au fost predate de către profesorul Theodor Naum ministrului Cultelor I. G. Duca și ministrului de Război Vintilă Brătianu.⁸

După predare, profesorul Teodor Naum s-a înapoiat singur la mănăstirea Dealu, ca să raporteze despre îndeplinirea misiunii, iar peste câteva zile, când liceul a fost evacuat, a revenit și el în Moldova odată cu ceilalți colegi.⁹

În aceeași zi de 16 noiembrie 1916, într-o toamnă ploioasă și întunecată de fumul depozitelor de petrol care ardeau, în care coloanele unităților în retragere se deplasau de câteva zile spre Ploiești, iar Pulberăria de la Lăculețe primise ordin de evacuare spre Iași, generalul Popovici, comandantul general al Etapelor, înștiința conducerea Liceului Militar de la Dealu că erau puse la dispoziție trei vagoane care să evacueze în timp util arhiva liceului.¹⁰

După trei zile, cele trei vagoane erau încărcate și au părăsit gara Târgoviște în seara de 19 noiembrie, ora 17.30, cu destinația Iași. Însă, în jurul orei 24, trenul s-a oprit în câmp, înainte de a intra în gara Titu, care era bombardată, deoarece mecanicul fugise de frică. Pus în fața acestei situații neprevăzute, personalul liceului aflat în tren, a luat decizia să se întoarcă pe jos la Mănăstirea Dealu. În schimb, profesorul Grimm, deplasându-se pe jos până la stația Conțești, unde se afla o garnitură de tren cu trei locomotive sub presiune, a reușit a obține una de la șeful gării, și întorcându-se prin gara bombardată, a scos vagoanele din zona periculoasă, continuând deplasarea și reușind să ajungă la Iași.¹¹

Ctitoria lui Nicolae Filipescu a staționat până

în aprilie 1917 în capitala culturală a Moldovei, unde se aflau autoritățile refugiate din capitala țării, în frunte cu Regele Ferdinand I și Guvernul liberal. Direcția Școalelor Militare din Ministerul de Război, a întocmit ordinul circular nr. 1 din 13 aprilie 1917, prin care propunea înființarea unui liceu format din toți elevii liceelor militare din Craiova, Iași și Mănăstirea Dealu, precum și elevii liceelor civile din teritoriul ocupat și refugiat în Moldova.¹² În ziua de 17 aprilie 1917, ministrul de Război Vintilă Brătianu a aprobat Referatul nr. 349, prin care cele trei licee militare erau mutate la Dorohoi, precum și Școala de Artilerie de Geniu și Direcția Superioară a Școalelor Militare, condusă de colonelul Stelian Ionescu.¹³ Trei zile mai târziu, lua ființă Liceul Militar de la Dorohoi, în cazarma Regimentului 29 Infanterie „*Dragoș Vodă*”, care și-a deschis porțile pentru 150 de elevi fără familie care au avut posibilitatea să recapituleze până la 1 septembrie 1917 cunoștințele din anii anteriori.¹⁴

Liceul Militar de la Dorohoi cuprindea și Companii de elevi ai școlilor militare pregătitoare de ofițeri de rezervă de infanterie, artilerie, geniu și marină, comandant al liceului fiind maiorul Sergiu Grigoriu, având ca ajutor pe maiorul Teodor Skeletty. Prin Decizie Ministerială, erau numiți ca profesori ai Liceului Militar de la Dorohoi, următorii: Nicolae Bănescu-director de studii, Alexandru Dolinescu-Religie, Teodor Naum-Limba Română, Ion Florescu-Limba Latină, Petre Grimm-Limba Franceză, Maghețu Coriolan-Limba Germană, Mihail Demetrescu-Istorie, Nicolae Orghidan-Geografie, Constantin Romanescu-Matematică, Bujor Ionescu-Fizică și Chimie, Marin Demetrescu-Științe Naturale, Eraclie Hagiescu-Desen, Marcel Botez-Muzică și Ioan Delijan-Gimnastică.¹⁵ La 23 iulie 1917, Liceul de la Dorohoi a fost mutat la Iași în localul Școlii Normale „*Vasile Lupu*”, datorită situației ce se crease pe frontul

din Galiția și din Bucovina, în condițiile în care localul Liceului Militar de la Iași continua să fie ocupat de Marele Cartier General Român și de Misiunea militară franceză sosită încă din octombrie 1916, sub comanda generalului Henri Mathias Berthelot.¹⁶ De altfel, o serie de ofițeri din cadrul misiunii militare franceze, au contribuit la funcționarea neîntreruptă și la o capacitate maximă a tuturor instituțiilor militare din Moldova, deși nu existau condiții propice desfășurării activității de învățământ. Menționăm aici pe colonelul Vuillemain, „*inspector permanent al instrucției și întrebuițării artileriei la armate și pentru dirijarea învățământului în școli*”, lt. col. Bertereche de Menditte, consilier tehnic pentru problema instruirii teoretice și practice în școli, maiorul G. De Meru și căpitanii Streicher și Doignon, consilieri instructori în școlile militare din Iași, Botoșani și Dorohoi.¹⁷

În vara anului 1917, prin Ordinul nr. 2589/12.08.1917, al Ministerului de Război, Direcția Școlilor Militare, maiorul Ioan Demetrescu prelua comanda Liceului Militar de la Dorohoi, ca urmare a detașării maiorului Sergiu Grigoriu la Marele Stat Major, iar căpitanul Giuran îl înlocuia în funcția de ajutor al comandantului pe maiorul Teodor Skelety.¹⁸

După semnarea armistițiului din 1918, *Șoimii de la Dealu* comandați în pribegia din Moldova de către colonelul Marcel Olteanu și de către Ion Pavelescu, directorul de studii, s-au întors la Mănăstirea Dealu, tot în toamna aceluși nefericit an, unde au găsit clădirile liceului deteriorate, lucru care nu a împiedicat însă desfășurarea cursurilor, reparațiile necesare realizându-se cu elevii.¹⁹ Noua Ordine de Bătăie citată pe Ordinul de Zi din 15 august 1918 a Liceului Militar de la Mănăstirea

Dealu, era următoarea: Colonel Diamandi Genuneanu-comandantul liceului, lt.col. Mihail Hristescu-ajutorul comandantului, maior Alexandru Manolescu-comandantul batalionului, maior Amedeu Mârzea-director de studii; Octavian Aricescu, Teodor Nanu și Ion Diaconescu-Limba Română, Cezar Spineanu și Nicolae Ionescu-Matematică, Bujor Ionescu-Chimie, Stan Ionescu-Științe Naturale, Ion Pavelescu-Geografie, Alexandru Vasilescu-Istorie, Petre Grimm și Gheorghe Banca-Limba Franceză, Vasile Haneș și Marin Lișcu-Limba Latină, Alexandru Dolinescu-Religie, Eduard Săulescu-Desen și Caligrafie, Marcel Botez și Octavian Halunga-Muzică.²⁰

Acum începe tragedia acestei școli găsită în paragină, fără încălzire, fără cazarmament, fără îmbrăcăminte și fără alimente, în care elevii umblau în opinci și adunau din pădure vreascuri ca să-și facă puțin foc în dormitoare, culcându-se pe saltele de paie așezate direct pe dușumea, iar ca hrană serveau ciorbă de fasole, mâncare de cartofi cu mămăligă în loc de pâine. De remarcat este că, în ciuda acestor neajunsuri, numărul elevilor s-a mărit de la o companie la un batalion (3 companii), crescând totodată și numărul cadrelor militare și didactice, cu profesori noi de pian, vioară și muzică instrumentală, majoritatea fiind foști elevi ai liceului.²¹ După realizarea României Mari, lucrurile au intrat pe un curs ascendent în cadrul Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu, fapt concretizat și prin vizita oficială efectuată la 25 decembrie 1918 de către Consulul General al sârbilor, croaților și slovenilor.²²

Trebuie amintit aici că în timpul războiului pentru întregirea națională, au plecat la datorie ofițerii activi, instructori ai liceului, prin Ordinul Ministerului de Război nr. 14608, precum și o parte dintre profesorii acestuia, mobilizați ca ofițeri de rezervă: Constantin Romanescu, Nicolae Orghidan, Coriolan Maghețu, Marcel Botez, Eraclie Hagiescu, Bujor Ionescu, Gheorghe Lazăr, Marin Demetrescu, Ioan Florescu, Petre Grimm.²³ Unii dintre ei au făcut suprema jertfă pe câmpuri de bătăie: căpitan **Coravu Ion**, care a participat cu Regimentul 22 Infanterie Dâmbovița la luptele de la Mărăști, căzând la datorie în

fruntea companiilor 9 și 11, pe care le comanda, în timpul asaltului pornit de pe Dealul Teiului, în ziua de 18 iulie 1917²⁴; căpitan **Nicu Cernăianu**, care a cerut mutarea de pe Dunăre, unde comanda Batalionului IV din Regimentul 17 Infanterie, în Carpați, unde luptau camarazii săi. Ajuns seara la 10 sub comanda generalului Dejoianu, a cărui situație era desosebit de delicată, deoarece nemții reușiseră să ocupe Poiana Spinului. Locotenentii **Nicu Cernăianu** și **Nadoiu Toma** s-au oferit să intre

în acțiune, reușind să oprească înaintarea inamicului, apoi să reziste timp de două zile, până au sosit patru batalioane din Divizia 7. Deși au rămas numai cu 30 ostași, în ziua de 26 octombrie 1917 au căzut la datorie, luptând cu îndârjire împotriva unui inamic superior numeric și mult mai bine dotat: „*Grație acestor doi ofițeri, care au pierdut acolo toate efectivele, inamicul a fost oprit, dând timp ajutoarelor să sosească și tot grație lor am scăpat de o învăluire sigură și deci de un dezastru iremediabil*”²⁵; locotenent **Panait Constantin** – autorul cărții „*Școala Nouă*”, în care povestește începuturile liceului de la Dealu²⁶, a participat la luptele de la Turtucaia, în cadrul Regimentului 80 Infanterie, căzând la datorie în primele zile ale cumplitei încheștări²⁷; **Gheorghiu Traian**, născut în comuna Branișteea, județul Dâmbovița, la 7 martie 1896, a urmat cursurile Liceului „*Sf. Gheorghe*”, și a fost elev al liceului militar de la Dealu între 1912-1915. De aici, a plecat voluntar la școala militară ofițeri de cavalerie, în toamna anului 1915, a fost avansat sublocotenent la 1 octombrie 1916, fiind repartizat la Regimentul 10 Roșiori. A luptat cu îndârjire în ziua de 6 august 1917, pentru cucerirea Dealului Coșna, deși rămâne la un moment dat cu foarte puțini soldați luptând cu înverșunare împotriva inamicului. A luat parte la Campania din Ungaria și în luptele de la Hoda, în Ungaria, în aprilie 1919, căzând eroic la datorie, în momentul când se cerea pe inamic cu pușca mitralieră²⁸; sublocotenent **Flor Dan Petre**, după absolvirea clasei a VI-a în iunie 1916, în promoția lui Marcel Olteanu, a plecat ca cercetaș, aducând reale servicii trupelor noastre; la insistențele sale a fost primit în Școala ofițeri cavalerie Botoșani, deși avea numai 18 ani; a ieșit ofițer la 1 iulie 1917, fiind repartizat la

Regimentul 5 Roșiori. În ziua de 20 iulie a intrat în focul luptelor, la 6 august aflându-se cu plutonul pe dealurile nord Grozești, unde, după un intens bombardament de artilerie, nemții au pornit la atac; deși au fost opriți la 150 metri de focul escadronului IV, au reluat înaintarea, fapt care l-a determinat pe fostul șoim de la Dealu să ordone lupta la baionetă, strigând „înainte, după mine băieți”. O mitralieră inamică l-a doborât numai după doi pași, după ce a ieșit din tranșee²⁹; sublocotenent **Băbeanu Alexandru (Rene)** a absolvit Liceul Militar de la Dealu cu prima promoție din iunie 1915, după care a intrat în Școala Militară de Cavalerie de la Târgoviște. După ce a absolvit cu gradul de sublocotenent, a fost repartizat în Regimentul 4 Roșiori, alături de care a luptat eroic în șarja de la Robănești, unde mare parte din Escadronul I a fost secerat, iar Rene, deși rănit, a continuat lupta, fiind străpuns în cele din urmă de un glonț inamic direct în cap³⁰; sublocotenent **Frank Ioan**, din Lupeni-Dorohoi, absolvind clasa a VI-a la Dealu, a intrat în școala ofițeri artilerie, ieșind ofițer la 18 ani; a fost repartizat la Regimentul 24 Artilerie, cu care a participat la stăvilirea îndârjitelor atacuri pe frontul de la Mărășești; mutat la un regiment de artilerie călăreață, a participat la luptele contra bolșevicilor în debandadă, în Basarabia, unde a murit de tifos exantematic, în ziua de 3 mai 1918, în localitatea Cimișlia.³¹

În memoria acestor eroi, elevi, ofițeri și profesori deopotrivă ai Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu, care au căzut eroic în timpul primului război mondial, pe costișa de lângă ultima serpentină care asigură accesul în incinta ansamblului monahal de la Dealu, a fost dezvelit la 7 iunie 1925 un Monumentul al Eroilor, realizat

după planul arhitectului Roman de Simon (1900-1981), un urmaș al unei familii de italieni care au emigrat în România după cucerirea independenței, aceștia reușind să se integreze în viața orașului Târgoviște ca pietrari și constructori.³² Acest monument, include arhitectural atât plăcile cu numele eroilor, cât și panoul central cu compoziția sculpturală care redă o scenă a confruntării cu inamicul.

NOTE

1. Mihai Oproiu, Pârvan Dobrin, *Târgoviște. Orașul și împrejurimile sale între 1821-1918*, Vol. II, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2001, p. 157.
2. Marin Gr. Năstase, *Destinul unui militar*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2004, p. 29.
3. Alexandru Dolinescu, *Ridicarea capului Marelui Voievod Mihai Viteazul de la mănăstirea Dealu în octombrie 1916*,
4. Ilie Dumitrescu, Constantin Cîrjan, *Odiseea capului Viteazului*, în Magazin Istoric, anul X (1976), nr. 8 (113), august, p. 23; Nicolae Roboiu, Sorin Enescu, *Odiseea capului Viteazului*, în: *Șoimii de la Mănăstirea Dealu. Amintiri despre Liceul Militar Nicolae Filipescu 1912-1948*, (f.e.), București, 1993, p. 21.
5. Constantin I. Stan, *Odiseea cranului lui Mihai Viteazul (1916-1920)*, în „Alma Mater Porolissensis”, Zalău, II, nr. 4, iulie 2001, p. 80; Cornel Mărculescu, *Odiseea relicvei lui Mihai Viteazul, de la Turda la Târgoviște*, în vol. „Arheologie și istorie în spațiul carpato – balcanic” (coordonator Denis Căprăroiu), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 331; Idem, *Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu și readucerea capului marelui Voievod Mihai Viteazul în 1920*, în „Revista Hristica”, Editată de militarii din Garnizoana Târgoviște, Nr. 9, Târgoviște, 2011, p. 19.
6. Niculae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești...*, p. 262-263; Scarlat Porcescu, *Capul domnitorului Mihai Viteazul la Iași în 1916-1920*, în „B.O.R.”, CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1308; Ilie Dumitrescu, Constantin Cârjan, *op.cit.*, pp. 23-24
7. Ilie Dumitrescu, Constantin Cârjan, *op.cit.*, p. 23-24; Scarlat Porcescu, *Cranul voievodului Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol Iași”, tom XIV, 1977, p. 298; Octav Onicescu, *Memorii*, vol. I, București, 1982, pp. 190-191; Niculae I. Șerbănescu, *Creștinul Mihail, mare voievod ce au fost domn Tării Românești și Ardealului și Moldovei – 375 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul*, în „Mitropolia Olteniei”, XXVIII, 1976, nr. 9-10, p. 694; Constantin Rezachevici, *Capul lui Mihai Viteazul și Mănăstirea Dealu*, în vol. lucrărilor Sesiunii de comunicări științifice „Mihai Viteazul, domn creștin, strateg militar și întregitor de neam”, Târgoviște, 7-8 septembrie 2001, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2003, p. 61; Niculae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești...*, p. 262.
8. Alexandru Dolinescu, *op.cit.*, p. 1; Scarlat Porcescu, *Capul domnitorului Mihai Viteazul la Iași în 1916-1920...*, p. 1308; Niculae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești...*, p. 263; Cornel Mărculescu, *Odiseea relicvei lui Mihai Viteazul...*, p. 331.
9. Nicolae Staicu Buciumeni, *Colegiul Național Nicolae Filipescu*, Galați, 2006, p. 12.
10. Arhivele Militare Române (în continuare, se va cita A.M.R.), *fond Registrul istoric al Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. De la înființarea sa și până în 1940*, dosar nr. 2572, f. 23v.

11. *Ibidem*; Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu*, Tipografia „Viitorul” Petre G. Popescu, Târgoviște, 1932, p. 64.
12. *Ibidem*, f. 24; Neculai Staicu Buciumeni, *90 de ani de la înființarea Liceului Militar Nicolae Filipescu*, Editura Făt Frumos, București, 2002, pp. 17-18.
13. Arhivele Militare Române, *loc.cit.*, f. 24.
14. *Contribuții la Învățământul Militar din România . Perioada 1901-1947*, coordonatori: Constantin Oprîță, Dumitru Atanasiu, Victor Atanasiu, Constantin Petrovici, Ion Dăscălescu, Paul Oprescu, Editura Militară, București, 1978, p. 88.
15. A.M.R., *loc.cit.*, f. 24v.
16. *Contribuții la Învățământul Militar din România...*, p. 89.
17. *Idem*, p. 91.
18. A.M.R., *loc.cit.*, f. 25.
19. Neculai Staicu Buciumeni, *Colegiul Național Nicolae Filipescu*, Galați, 2006, p. 8.
20. A.M.R., *loc.cit.*, f. 29.
21. Ion Costăchescu, Victor Brînduș, *Monumentul istorico-arhitectural de la Mănăstirea Dealu-Târgoviște și Liceul Militar Nicolae Filipescu*, manuscris, Târgoviște, 1981, p. 82 bis.
22. A.M.R., *loc.cit.*, f. 29v.
23. *Idem*, f. 26v.
24. Ioan Nicolin, *Istoricul Regimentului III Dâmbovița nr. 22*, București, Atelierele Grafice-Socec S.A., 1930, pp. 174-179; Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu...*, pp. 108-111; Sorin Enescu, Nicolae Roboiu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu. Amintiri despre Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (1912-1948)*, (f.ed.), București, 1993, p. 17; Alexandru Manafu-Târgoviște, *Simboluri ale devenirii românești. Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu*, (f.ed.), Târgoviște, 2012, pp. 97-99.
25. Constantin Nițescu, *op.cit.*, pp. 111-112; Alexandru Manafu-Târgoviște, *Simboluri ale devenirii românești...*, pp. 99-100.
26. *Vezi*: Constantin Panait, *Școala Nouă*, din publicațiunile „Revistei Infanteriei”, Atelier de Arte Grafice „Universala” Iancu Ionescu, București, 1915, 189 p.
27. Sorin Enescu, Nicolae Roboiu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu...*, p. 17.
28. Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu...*, pp. 112-113; Sorin Enescu, Nicolae Roboiu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu...*, p. 18; Alexandru Manafu-Târgoviște, *Simboluri ale devenirii românești...*, pp. 100-101.
29. Ion Costăchescu, Victor Brînduș, *Monumentul istorico-arhitectural de la Mănăstirea Dealu...*, p. 80; Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu...*, pp. 113-114; Sorin Enescu, Nicolae Roboiu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu...*, p. 18; Alexandru Manafu-Târgoviște, *Simboluri ale devenirii românești...*, p. 101.
30. Ion Costăchescu, Victor Brînduș, *Monumentul istorico-arhitectural de la Mănăstirea Dealu...*, p. 80; Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu...*, pp. 114-119; Sorin Enescu, Nicolae Roboiu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu...*, pp. 18-19; Alexandru Manafu-Târgoviște, *Simboluri ale devenirii românești...*, pp. 102-105.
31. Sorin Enescu, Nicolae Roboiu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu...*, p. 18; Neculai Staicu Buciumeni, *Colegiul Național Nicolae Filipescu*, Galați, 2006, p. 8.
32. Gloria Gabriela Radu, *Constructorii italieni la Târgoviște*, Editura Ararat, București, 2000, pp. 22-27.

Prof. dr. Cornel Mărculescu

Școala Gimnazială „Dora Dalles” Bucșani, Județul Dâmbovița

Mentalități și stări de spirit la Târgoviște în preajma Marii Uniri

La începutul secolului al XX-lea, societatea târgovișteană cunoaște un proces accelerat de modernizare și definire a identității comunitare. Această tendință vine în opoziție cu atitudinea nostalgică din veacul anterior, când rememorarea tradiției voievodale a orașului consuma energiile locale. Apogeul procesului de redeșteptare va fi atins în timpul evenimentelor legate de primul război mondial și de realizarea României Mari. Este momentul consacrat descoperirii și punerii în valoare a specificului național și local, cu elementele sale de solidaritate: limba, cultura, credința, tradițiile, valorile și instituțiile românești.

O primă constatare a observării mentalităților târgoviștene din preajma evenimentelor amintite, ne dezvăluie frământări și neliniști firești. De pildă, politicienii cu rol de conducere în administrația locală vor adopta atitudini de asumare a liniei politice naționale, dar și de manifestare a unor poziții particulare, determinate de contextul socio-economic autohton. Dacă în jurul idealului național, în sensul intrării României în război împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei, nu a existat o cvasiunanimitate, iar elita intelectuală târgovișteană s-a împărțit între partizanii și adversarii unei asemenea intervenții, în schimb crearea României Mari a reprezentat dezideratul întregii comunități. Mai toți profesorii, în frunte cu Ilie Angelescu se aflau în rândurile asociațiilor „Acțiunea Națională” și „Federația Unionistă”, semnând apeluri repetate pentru intrarea României în război de partea Antantei și de solidaritate cu frații români din provinciile aflate sub dominația străină.

Starea de spirit care a caracterizat viața târgoviștenilor în timpul războiului a fost o reflectare a celei exprimate la nivel național. Astfel, în vara anului 1914, mari dispute s-au desfășurat prin saloanele fruntașilor politici pe marginea temei implicării României în război. Germanofilii, puțini la număr, invocau

pericolul rus, trecutul sinuos al relațiilor noastre cu Imperiul Țarist. Antantofilii – majoritari, tratau problema dintr-o viziune unificatoare și prin raportare la tradiționalele relații cu Franța, în mod special. Din punct de vedere al proiectului național românesc, intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale avea o evidentă justificare. Era pasul decisiv spre crearea României Mari – un stat național care s-a dovedit viabil. Foarte interesant că toate aceste calcule erau făcute din perspectiva politicii de partid, cele trei opțiuni corespunzând celor trei partide importante. Practic, fiecare și-a ales culoarul, de-o parte sau de alta, ori neutralitatea, în funcție de convingeri și de rolul pe care înțelegeau să-l joace în opoziție cu celelalte.

Conservator-democrații, în frunte cu Mihai Deșliu și C. Olănescu prezentau soluția intrării imediate în război de partea Antantei, pentru eliberarea Transilvaniei, din considerente patriotice. Liberalii, conduși de C. Dimitriu și C. I. Nicolaescu¹, aduceau argumente în favoarea neutralității, cea mai potrivită cu responsabilitatea guvernării, pe care PNL o exercita în 1914. Neutralitatea oferea scopuri mai puțin precise, dar s-ar fi putut dovedi o soluție corectă și nu poate lipsită de beneficii. În mod evident, ar fi scutit România de imense pierderi umane și materiale. Contează până la urmă și viața oamenilor, a fiecărui om în parte, nu numai marile proiecte naționale!

Conservatorilor le rămânea, în principiu culoarul progerman, cu anumite nuanțe. Opinia publică târgovișteană era total ostilă unei alianțe cu Austro-Ungaria, din pricina problemei transilvănene.

Toate aceste calcule pe marginea intrării României în război sunt oprite în vara anului 1916 de ultimatumul reprezentanților Antantei, care au solicitat sprijin imediat prin mesajul: „Acum ori niciodată!” Pe străzile din Târgoviște, locuitorii își manifestă bucuria sosirii deznodământului legat de idealul național. Devenise

obsesie națională dorința eliberării Ardealului și a unirii lui cu țara. În cercurile politice, în schimb, se exprimă îngrijorarea cu privire la iminența războiului și nivelul dotării armatei.

Entuziasmul târgoviștenilor a durat doar câteva zile. În decembrie 1916 Târgoviștea este atacată de armata inamică germano-austro-ungară. Se organizează apărarea compusă din trupele Diviziei a 22-a, din elevii și profesorii Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. Însă orașul va fi ocupat. Calvarul înfrângerii este urmat de exodul spre Moldova, nu numai a armatei, dar și a civililor – inclusiv femei, bătrâni, copii – într-o dezordine totală. Mulți au murit pe drum de foame și frig, dar și mai mulți de tifos exantematic.

În urmă va rămâne un oraș cu străzi pustii, cu oameni ascunși în case, credincioși câini de pază, atenți la fiecare mișcare, îndurerați de starea de lucruri și de vremurile grele ce apăsau țara. „Sinistrul îl agravau strigătele speriate ale populației nevoiașe, care-n haine unse și murdare treceau dinspre fabrici încărcăți de tinichele și vase cu gazul ce curgea pe șanțul șoselei. Umbrele lor luminate de para focului, păreau stafii eșite din mormânt să joace danțul macabru al ielelor la miezul nopții”.²

Printre participanții la refugiul din Moldova, se afla și un tânăr târgoviștean, Lazăr V. Petrescu, elev al Gimnaziului Ienăchiță Văcărescu, care va ține un jurnal de front, consemnând cu multă fidelitate traseul urmat, evoluția operațiunilor militare, locurile și oamenii întâlniți. Refugiul din Moldova, condițiile precare de igienă, asprimea iernii și continuarea rezistenței sunt surprinse în jurnal în descrieri extrem de realiste, cu multe imagini cutremurătoare.³

La 15 ani, Lazăr Petrescu va deveni șeful de grupă al Cercetașilor din Cohorta Aviator Negel. Numele a fost dat după aviatorul Gheorghe Negel

care, în data de 28 septembrie 1913, și-a găsit sfârșitul în timp ce încerca să aterizeze pe câmpul de manevră al Școlii de Cavalerie din Târgoviște.⁴ Tânărul cercetaș va însemna în jurnal întreaga agitație a refugiului, starea de neliniște, zvonurile care circulau despre luptele crâncene, bombardarea capitalei și ocuparea unei părți însemnate din teritoriul românesc.

Impresionante sunt descrierile stărilor sale sufletești, dorul de casă, teama de ororile războiului și incertitudinea fiecărei zile de pe front. Sentimentele frumoase de iubire de țară sunt zdrobite de cruzimile războiului. Sub cerul plumburiu, în șirurile de tranșee, adăposturi și cazemate ce se întindeau pe sute de kilometri, totul este trist și cenușiu.

Lazăr trăiește practic între două lumi: lumea de acasă – frumoasă, cu amintiri duioase care îi alină dorul de cei dragi și lumea dramatică a frontului, cu ororile ei nesfârșite. Condițiile în care se luptă armata noastră sunt inumane, echipamentele deteriorate, iar noroiul bălțește peste tot.⁵ Ostașii stau chirchiți în tranșeele umede, de unde nu văd decât stelele de deasupra capului. Mizeria, pericolul întâlnit la tot pasul, lipsurile și condițiile precare au făcut din cei doi ani petrecuți în refugiul din Moldova, un coșmar de nesuportat pentru tânărul de 15 ani. Zidurile cenușii ale clădirilor distruse, noroiul negru și lipicios, sârma ghimpată, soarele puternic sau ploile reci, cadavrele intrate în putrefacție, toate aceste imagini l-au marcat ireversibil pe Lazăr.

După război, chiar dacă istoria își va relua cursul normal, teama și incertitudinile îl vor urmări adeseori. În schimb, speranța va renaște, deși faptele trecutului nu puteau fi ușor uitate.

În vara anului 1918, evoluțiile militare aduc treptat speranța în tabăra aliaților. Primul război

Când la Alba-Iulia se vota unirea Transilvaniei cu România, pentru a celebra acest act istoric, pe străzile orașului au loc manifestări pline de entuziasm: întruniri și demonstrații. La Biserica din Curtea Domnească se oficiază un Te Deum întru slava neamului și a eroilor, printre aceștia fiind înscriși și mulți târgovișteni care s-au jertfit pe câmpurile de bătălie pentru desăvârșirea statului național unitar român. Ulterior, se va adopta o moțiune de susținere a actului unirii și de apărare a României Mari, semnată de personalități importante ale vieții publice locale: Christache Georgescu – președintele Asociației

mondial avea să ia sfârșit la 11 noiembrie 1918 prin înfrângerea Germaniei. La Târgoviște, trupele de ocupație părăsesc în cursul nopții orașul, dispărând, după cum mărturisește un localnic, pr. Ioan Constantinescu: „ca praful înaintea vântului, pierind pomenirea lor...”⁶

„Nădejdea reînvierii neamului n-a părăsit nici un suflet. Suntem liberi! Singurii stăpâni ai scumpei României. Nu mai vedem casca și haina cenușie, nu mai auzim pasul greoi și vorba dușmănoasă a tiranului. Și aici ca și peste Carpați, lanțul a căzut. Frații ne-au întins mâna și o horă mare veselă se întinde: de la Nistru pân-la mare, Tisa, Dunărea-s hotare strămoșești în veci păzite, iar acum recucerite, de-un sfânt sânge vitejesc, scumpul sânge românesc! Trageți hora frați de-o ginte, hora largă tot-nainte, când opinca va sălta pasul sprinten l-om purta: pe la Turda, Alba Iulia, Clij, Suceava, Putna veche, ca lui Ștefan și Mihai glasul nostru de-nfrățire, hora mare de unire să le vie la ureche, să le fie somnul rai!”⁷

Este reintrodusă administrația românească, sub conducerea prefectului Polizu Dragomirescu. Îndată sunt adoptate măsuri de urgență: asigurarea cu lemne a populației și aprovizionarea cu alimente de bază. Regimentul III Dâmbovița Nr. 22, în frunte cu comandantul și cu drapelul de luptă, se deplasează din Moldova la București pentru a lua parte la festivitatea de intrare în Capitală a regelui Ferdinand I.⁸

Vor urma vremuri înălțătoare: Marea Unire din 1918, edificarea României Mari și reorganizarea țării pe fundamente democratice, în spiritul valorilor monarhiei constituționale. La Târgoviște, presa vremii reliefează că anul 1918 este considerat încununarea necesară și obiectivă a întregii istorii anterioare.

Profesorilor Secundari, profesorul Vasile Haneș, de la Liceul Militar „Nicolae Filipescu”, profesorul Ion Ciorănescu (Partidul Țărănesc), Grigore Tollea (Partidul Național Liberal) și generalul Lăzărescu.

Așadar, Marea Unire de la 1918 a adus și aici, lângă Turnul Chindiei, mutații importante. Târgoviștenii au reacționat prompt și firesc la problematica națională, au trudit pentru reîntregirea României și au vegheat la apărarea ei, dovedind spirit de sacrificiu, realism și asumare.

NOTE

1. Marian Curculescu, *Viața politică în Județul Dâmbovița între anii 1918 – 1947*, Editura Times, București, 1996, p. 13
2. Mihai Oproiu, Alexandru V. Ștefănescu, *Târgoviștea sub ocupația germană. 1916-1918*, Editura Transversal, Târgoviște, 2006, p.13
3. Arhivele Naționale, Filiala Dâmbovița, Colecția de documente „Arh. C. Ionescu” Târgoviște, Nr. actului 13, 2 ian. 1916-14 ian. 1917, Lazăr V. Petrescu, *Însemnările mele*, p.1-12
4. Mihai Oproiu, Georgeta Toma, Jozsef Pildner, *Pledoarie pentru o statuie*, Editura Pildner, Târgoviște, 2007, p. 59
5. Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, 1995, p. 187
6. George Coandă, *Istoria Târgoviștei*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2014, p. 331-332
7. Mihai Oproiu, Alexandru V. Ștefănescu, *op. cit.*, p.34
8. *Idem*

Prof. dr. Gabriela Istrate

Inspectoratul Școlar Județean Dâmbovița

IDEALUL UNIRII REFLECTAT ÎN LITERATURĂ ȘI PRESĂ

Mihai Viteazul. Primul unificator al ținuturilor românești

Simbol, erou, dar și martir al sfințelor cauze în care a crezut până la jertfa supremă – independența, unitatea de neam și limbă – Mihai Viteazul a rămas în conștiința noastră națională. Nicolae Bălcescu îl numea „cel mai vestit și mai mare dintre voievozii românilor”, în lucrarea pe care i-a dedicat-o: „Românii supt Mihai voievod Viteazul”. El a fost și o importantă personalitate europeană. De asemenea, N. Iorga sesizează dimensiunea reală a politicii sale, într-un context deseori potrivit: „Se poate admite ca un om trăit în mijlocul unei boierimi uneltitoare, deprinsă a-și trăda domnia pe rând, a și-i face și desface ca o jucărie, un om purtat pe la praguri constantinopolitane, unde se răzbătea numai cu cea mai rafinată minciună asiatică, în sfârșit, ca unul care avea înaintea ochilor și la megieșii creștini numai diplomație de apucături machiavelice, că un astfel de om, zic, a trecut peste metodele pe care le cunoștea și era în stare să le practice, pentru a se înălța la acea sinceritate superioară și absolută, fără care în istorie nu se îndeplinesc faptele mari?”¹.

Ne propunem să dezvăluim o altă latură a personalității sale, aceea de autor al unor documente, scrisori, memorii sau subiect al unor interviuri. În ele găsim stări sufletești din cele mai diverse: îndoială, tărie morală, rugăminți, dar și mânie față de cei care nu au putut sau nu au vrut să-l ajute în apărarea credinței creștine și a neamului românesc. Caracterizându-le, Marin Sorescu afirma că: „Aceste spovedanii sunt cântecul de lebadă al unui războinic, lăsat la vatra literară. După ce-a scris cu sabia, timp de 8 ani, a mai găsit puterea de a pune faptele pe hârtie. Modulațiile sufletești, tăria

aprigă, agerimea spiritului, într-un cuvânt, stilul acestui domnitor se păstrează în traduceri străine, chiar dacă au fost dictate. Recitate astăzi ne cășunează, nu știu, ce fel de tristețe metafizică, făcându-ne să medităm la rostul nostru în lume, în această parte a Europei în calea tuturor răutăților”².

De la Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, ce a reușit să unească pentru prima oară cele trei provincii românești, au rămas o serie de mărturii scrise sau dictate de acesta solilor săi. Printre ele se distinge „Interviul acordat în limba turcă, solului polon Lubienecki, în 27 iulie 1595”, la București. El răspunde întrebărilor, acestea referindu-se predilect la situația existentă și la dorința voievodului de a include și Polonia în coaliția antiotomană. Discuția relatată de solul polon, în raportul întocmit la puține zile, s-a păstrat în două copii: una în latinește și una în polonă (nepublicată), căreia P.P. Panaitescu îi face o traducere în românește. Comparând cele două texte, el afirma că: „Între textul polon și versiunea latină există unele deosebiri, primul fiind mai bogat în amănunte, dar cel latin pare mai aproape de stilul direct al lui Mihai

Viteazul, așa cum îl cunoaștem din alte împrejurări”³. După primirea la „locul acela unde locuiește palatinul, care se zice București” este primit de Mihai Viteazul. Discuția, purtată în turcește, s-a realizat într-o strictă confidențialitate, cerând să nu se folosească interpret și sub jurământ de „tăcere și credință”, realizându-se pe „Evanghelie”. Au vorbit despre amenințarea turcilor, a tătarilor, trădarea lui Ștefan Răzvan al Moldovei sau a celor 12 boieri ai săi, care fuseseră trimiși de el la palatinul Transilvaniei, care „nu e în

stare să ducă această povară, are el destul de lucru cu turcul, ca și mine. Și între împărat și principii creștini nu este nicio înțelegere⁴. Printre aceștia se aflau și unele înalte fete bisericești: Eftimie, mitropolitul din Târgoviște, Luca, episcopul Buzăului și Theofil, episcopul Râmnicului. Dorea ajutor urgent în fața invaziei turcești, sesizând încă odată marele pericol pentru întreaga creștinătate: „Dacă acest pârjol s-ar răspândi peste Dunăre în patria mea și de aici în țara Moldovei, nimic bun nu trebuie să nădăjduiască și să aștepte serenismul rege al Poloniei. Mai bine să se sfătuiască regele cu ai săi și hatmanii săi, împreună cu oastea sa să-i aștepte pe turci nu la Tyras, adică Nistru, ci la Dunăre, și să-i oprească și să-i împiedice să treacă Dunărea⁵. Exprimă cu claritate motivațiile faptelor sale: „Tot ce fac, fac din dragoste pentru creștinătate, ca să nu se verse sângele creștinilor. Din partea turcilor eu nu eram hărțuit cu nedreptăți, ba mi s-a făgăduit că eu și fiul, moștenitorul meu, vom fi păstrat în domnia mea, pe vecie. Acum sunt gata să-mi vărs sângele, căci plec la bătaie cu turcii, care sunt mai presus de puterile mele⁶”.

În fața primejdiei încearcă sa-și pună la adăpost familia: „Pe soția mea și pe fiul meu i-am trimis la Târgoviște la poalele munților Transilvaniei cu o parte din lucrurile mele, fiind un loc mai sigur, iar cealaltă parte am îngropat-o în mănăstiri. Dar dacă aș ști că regele și ordinele țării m-ar primi sub ocrotirea lor, le-aș preda lor pe soția și fiul cu bunurile mele⁷”.

La o zi după întrevedere, solul părăsește Bucureștiul, în același timp Mihai împreună cu oastea sa plecând spre Rusciuc „unde se află urdia păgână, și și-a așezat lagărul la Giurgiu, în fața Rusciucului, departe la două mile de Dunăre, hotărât fiind ca cu ajutorul lui Dumnezeu să împiedice trecerea turcilor în părțile noastre⁸”. Se pregătea pentru confruntarea de la Călugăreni.

Încărcate de dramatism, de regretul pierderii înclăștării cu marele dușman care era Puterea Otomană, de faptul că lupta și jertfa sa nu au găsit destul sprijin și ecou la marile curți ale Europei, sunt și cele două memorii ale sale de la începutul anului 1601. Primul este datat ca probabil din 17 ianuarie 1601, de la Viena, către împăratul Rudolf al II-lea, redactat în latinește. Este tradus în românește de Alexandru Lapedatu, în lucrarea „Din zilele de cădere ale lui Mihai Vodă Viteazul”. Are un stil sobru deoarece era conceput ca un document care să descrie faptele sale în slujba creștinătății, cu obiectivitate, pentru împăratul Austriei: „...Din scrisoarea Maiestății Voastre Sacre am înțeles că nu este suficient de cunoscută situația nefericirii și a înlăturării mele, de aceea mi se cere cu bunăvoință să adevăresc și să formulez

amănunțit, punct cu punct, despre toate cele întâmplate și de unde au pornit atâtea rele⁹. Își înfățișează astfel țara: „Provincia mea, Țara Românească, nu e mai departe de scaunul tiranului, ce se numește Constantinopol, decât cale de cinci zile și numai Dunărea o desparte de teritoriul dușmanului. În aceasta țară, aș fi putut trăi, liniștit, sigur și fără nicio frică, dacă nu mă simțeam chemat de credința mea față de Maiestatea Voastră și fața de întreaga creștinătate¹⁰. Considera că în acest demers, a avut „un dușman formidabil și foarte periculos”, pe transilvăneni: „Am avut un dușman formidabil și foarte periculos care, dându-și numele de creștini, au călcat alianța și au tulburat pacea; transilvănenii, care, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanului firesc, mi s-au împotrivit totdeauna și, uitându-și jurământul de credință și obligațiile prin uneltirile lor, au stricat planurile mele cele mântuitoare, făcute spre binele creștinătății, cum toată lumea știe¹¹. Acestor fapte le dă și explicații amănunțite. Își susține cauza, considerând că: „În mijlocul numeroaselor primejdii, n-am aflat alt leac împotriva atâtor rele decât a mă refugia la Maiestatea Voastră căreia i-am fost totdeauna credincios și foarte devotat în slujbă, spre a mă bucura de bunăvoința sa recunoscătoare pentru toate slujbele¹²”.

Situația sa, politică dar și militară era precară: „Împovărat de nenorociri, în ordinea și în chipul arătat, am ajuns la Maiestatea Voastră dezbrăcat și despuiat de toate bunurile mele. Visteria mea toată, mărgăritare scumpe din care am avut din plin, obiecte de argint și aur, veșminte alese, mulți cai de mare preț, cu un cuvânt tot ce aveam pe lângă mine, am pierdut pentru credința față de Maiestatea Voastră și astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare și osteneală mi le-am adunat, nu știu încotro să mă întorc. În prea marea mea nevoie, nici această călătorie n-aș fi putut-o face dacă alții nu mi-ar fi întins o mână de ajutor¹³”.

În încheiere propunea un plan „pentru întreaga lume creștină”, izvorât din vasta sa experiență, mai ales în domeniul militar: „Cât despre mijloacele și planurile de a vindeca toate aceste rele eu, după puțină mea pricepere (dădea dovadă de multă modestie, n.n.) le voi arăta bucuros când minunata înțelepciune a Măriei Voastre va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturi și a alege în acest scop pe cei mai buni dintre sfetnicii săi. Planul ce voi propune nădăjduiesc că va fi cel mai folositor și mai potrivit nu numai pentru Maiestatea Voastră și înalta sa casă, ci pentru întreaga lume creștină, căci văd cum turcii și alți dușmani se extind din zi în zi tot mai mult și plănuiesc pieire chiar și acestor părți și locuri¹⁴”.

După puțin timp (16 februarie 1601) trimite un alt memoriu, în italienește, marelui duce de Toscana, Ferdinando I de Medici, la Florența. A fost descoperit de Angelo Pernice, în arhivele Florenței, publicându-l în studiul „Un episod al vitejiei toscane în războaiele din Țara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea” (în italiană, la revista „Archivio Storico Italiana”, vol. III, nr. 10, 1925, p. 282-297). Se preciza că este „Relație asupra întâmplărilor din Țara Românească de la 1593 la 1600, scrisă de voievodul Mihai Viteazul, după înfrângerea suferită de el în Transilvania, din partea căpitanului imperial George Basta, și trimisă împăratului și probabil și altor principii creștini ca să ceară ajutorul lor și al creștinătății”¹⁵.

Memoriul începe cu amintirea motivelor care l-au condus la luptă în slujba creștinătății: „Având eu dorința fierbinte să aduc la cunoștința voastră într-un fel oarecare muncile și ostenele îndurate de mine cât am fost în Țara Românească și aiurea, fiind îndemnat de o râvnă launtrică să fac fapte care să se înalțe întru lauda lui Dumnezeu, în slujba creștinătății, iar la urmă să pună cu cinste un capăt ostenelelor mele și să ne aducă un nume veșnic după moarte: deci, încrezându-mă în binevoitoarea milă a voastră, mi s-a părut că nu vă va fi spre greutate plăcerea și prilejul de-a le vedea pe toate, care sunt acestea”¹⁶.

Povestește despre legăturile cu moldovenii și transilvănenii, pentru a constitui un front comun împotriva turcilor: „Atunci chibzuii bine această întreprindere și trimisei de sârg câțiva din boierii mei de seamă la Aron Vodă să-i spună că nu se poate să tragem sabia împotriva creștinilor, căci aceasta n-o vrea Dumnezeu, ci ca creștini ar fi mai bine să ne unim cu ei și să apucăm armele împotriva dușmanului creștinătății. Totodată dădui de știre despre toate transilvănenilor. Nu numai că n-am vrut să ascult poruncile turcului, ci prinsei armele împotriva lor, pusei să omoare pe toți turcii care se găseau în Țara Românească, și erau mulți la număr, de n-a scăpat nici unul”¹⁷.

După nararea evenimentelor de la Călugăreni, a celorlaltor expediții, afirma cu o nuanță de mândrie: „Acum oricine va putea cunoaște câtă pagubă am făcut dușmanului și câtă slujbă creștinătății, înfrângând atâta țară, începând de la hotarele Transilvaniei până unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostenindu-mă zi și noapte fără să fi avut pace sau odihnă, nici în vreme de vară, nici de iarnă, necruțând nici cheltuială, nici altele, nici primejdie de orice fel”¹⁸.

Tonul finalului memoriului este dramatic. Își recenzează toate eforturile, subliniind că „a pierdut tot, și țări și bogății și soție și copilași și în sfârșit tot ce am avut pe lume”: „Acum, în mod limpede, oricine poate vedea câtă muncă și osteneală am îndurat șapte ani de-a rândul și câtă slujbă am făcut creștinătății, căci am dobândit de la turci 100 de tunuri, și că până la urmă din cele trei țări, adică din Țara Românească, Transilvania și Moldova, am scos și am făcut gata de slujbă Măriei Sale împăratului 200.000 de oameni de luptă, pedestri sau călări, cu care eram totdeauna gata să slujesc Măriei Sale. Iar acum am ajuns la acest capăt, pierzând toate lucrurile pe care le câștigasem din tinerețea mea până la bătrânețe, și țări și bogății și soție și copii; și dacă aș fi pierdut tot din pricina vrăjmașilor, sau dacă mi-ar fi fost luate de vrăjmaș, nu m-ar durea atâta, cât mă doare, fiindcă au fost înfăptuite de aceia de la care nădăjduiam și așteptam ajutor și reazem; Dumnezeu le vede. În vremea aceasta se poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sânge, nici însăși viața mea, ci am purtat războiul așa de multă vreme singur, cu sabia în mână, fără să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră unde să mă pot refugia, ci abia una singură pentru locuință. Și fiind dintr-o țară așa de îndepărtată și necunoscută, nu am pregetat să mă alătur creștinătății cu puterile mele și cu cheltuieli uriașe, nefiind cunoscut de nimeni, și nici n-am făcut acestea, silit de cineva, ci ca să am și eu un loc și un nume în creștinătate am părăsit toate celelalte prietenii ce le aveam.

Astfel rog toată creștinătatea să-mi stea într-ajutor, căci am pierdut tot, și țări și bogății și soție și copilași și în sfârșit tot ce am avut pe lume”¹⁹.

Coroșpondența confirmă talentul său scriitoricesc și oratoric dar și cel de om politic, diplomat de nivel european. Făcând parte din Liga Creștină, situându-se în centrul luptei împotriva hegemoniei Imperiului Otoman, solii săi au străbătut drumurile de la Târgoviște și București spre Iași, Alba-Iulia, Constantinopol, Moscova, Varșovia, Praga, Viena, Veneția. Ei au dus mesaje sau au purtat convorbiri cu: Rudolf al II-lea, împăratul Germaniei; Sigismund al III-lea, regele Poloniei; Murad al III-lea și Mahomed al III-lea, sultanii Înaltei Porți; Sigismund și Andrei Báthory, principii ai Transilvaniei; Boris Godunov, țarul Rusiei; Gazi Ghirai, hanul tătarilor; Marino Grimani, dogele Veneției; papa Clement al VIII-lea (conducătorul Ligii Creștine); Meletie Pigas, patriarhul Alexandriei și alte personalități ale lumii contemporane lui²⁰. În vederea realizării acestor deziderate, recrutase la cancelaria sa secretari străini (sași, poloni, maghiari, greci, raguzani, ruși, turci). Cunoștea personal limbile turcă, greacă, dar și italiana, limba diplomatică a vremii sale. După cum afirma N. Iorga el scria personal în românește instrucțiunile pe care le dădea solilor²¹.

Despre dimensiunile acestei întreprinderi Constantin Șerban afirma că: „Din păcate la vremea respectivă cancelaria domnească nu avea o evidență a acestei corespondențe, nu păstra copiile scrisorilor trimise, nu înregistra pe cele primite. Și chiar dacă ar fi existat această grijă, ținând seama de numeroasele deplasări ale domnului în campaniile militare sau în călătoriile sale diplomatice, o astfel de arhivă ar fi fost greu de transportat. Din această cauză nu avem știri precise, relativ la totalitatea scrisorilor expediate și primite, la rapoartele întocmite, la instrucțiunile date solilor”²².

Sunt consemnate un număr de 240 de scrisori, între anii 1593 și 1601, expediate printre alții către Sigismund Báthory (principele Transilvaniei), Ștefan Josica (cancelarul Transilvaniei), Ioan Potocki (starostele Cameniței); Sigismund al III-lea (regele Poloniei); Meletie Pigas (patriarh de Alexandria); arhiducele Maximilian; papa Clement al VIII-lea; Rudolf al II-lea (împăratul Germaniei); Valentin Hirschel (judele Brașovului); Andrei Báthory (principele Transilvaniei); Ieremia Movilă (domnul Moldovei); Filip al III-lea (regele Spaniei) și mulți alții.

Și localitățile din care au fost trimise sunt numeroase: Târgoviște, București, Ploiești, Alba Iulia, Brașov, Codlea, Fărăgaș, Roman, Suceava, Iași, Oradea, Debrețin, Viena, Praga, ca să amintim câteva dintre ele.

Ne propunem să exemplificăm cu două corespondențe, legate de cetatea de scaun a

Târgoviștei. Prima este datată în 12 septembrie 1595 „din tabăra de la Dâmbovița” (comuna Stoenesti, pe valea superioară a Dâmboviței), adresată lui Stanislaw Zolkiewski, hatman și castelan de Lwov. Este scrisă după bătălia de la Călugăreni, în situația de a regrupa forțele creștine, dorind ca „de astă dată să putem să-l zdrobim pe vicleanul dușman până la capăt”. Ceea ce de altfel s-a și realizat în acel an:

Ioan Mihai din mila lui Dumnezeu, palatin ereditar al Țării Românești. Strălucite și mărite hatman de câmp, prieten al nostru sincer iubit,

Ne-a scris Domnia voastră ca să vă înștiințăm mai sigur despre oștirile turcilor. Deci să știți că ne-am bătut cu turcul, înainte cu vreo trei săptămâni în țara noastră la Călugăreni, în care bătălie bunul Dumnezeu ne-a ajutat nouă creștinilor într-un chip minunat. Au fost tăiați mai întâi trei pași și mai mulți alți ceuași, dintre care vreo câțiva au fost prinși chiar vii. Am înțeles apoi de la prizonierii mai proaspeți că în lupta aceea au căzut 7.000 de turci, iar ceilalți îngroziți până în suflet, printre care însuși Sinan pașa, se pregăteau să-și întoarcă pașii spre Dunăre. Adevărat că noi înșine i-am lăsat lui calea slobodă în țara noastră, și asta din pricină că în vremea aceea oștirea noastră se împușinase peste socoteli,

Când au cunoscut turcii acest lucru, au întins-o spre București. Și trupele lor sunt acum astfel împărțite: cu Mehmed pașa la București sunt 10000 ocupați cu construirea acolo a unei fortărețe. Iar cu Sinan pașa și cu Hasan pașa sunt înjur de 30000 care în ziua aceasta au plecat spre Târgoviște. Întreaga oștire nu trece de 40000. Luptători abia sunt douăsprezece mii. Căci știm sigur că ienicerii abia sunt o mie două sute, numărându-i și pe recruții agemoglani. De bună seama că au fost aduși la noi înainte ca turcii să sosească la Târgoviște patru prizonieri, printre care unul era bașceauș. Aceștia, punându-i la chinuri, au fost întrebați: cum se face și de ce s-a ridicat Sinan pașa și ceilalți împotriva ținuturilor noastre cu trupe militare așa de puține? Fiecare dintre ei dădea răspuns asemănător: fără îndoială de aceea sunt așa de puține trupe, pentru că se nădăjduia pe curând în ajutorul Hanului tătarilor, așa cum i-a fost trimisă poruncă aspră de la împăratul turcilor. Însă acela lipsește până acum. Care lucruri îi dau multă grijă lui Sinan pașa. Adeseori a cerut ajutoare de la Marele împărat, însă nimic nu i s-a trimis. Căci oastea cea mare a trebuit să fie trimisă împotriva persanilor, care îi dau de furcă zdravăn. Apoi o altă oaste nu mai mică, împotriva francilor, care tot așa îi macină cumplit forțele pe mare.

Acestea pe care le socotim sigure vi le înștiințăm Domniei Voastre și cât mai stăruitor vă

rugăm ca pe acestea să le cântăriți în inima voastră și să ne trimiteți cât mai curând ajutoare, nouă, creștinilor. Căci niciodată nu va fi mai ușor decât de astă dată să putem să-l zdrobim pe vicleanul dușman până la capăt, numai dacă ați voi să ne sprijiniți cu trupe auxiliare. Eu, firește, cu toate că doresc peste măsură să mă năpustesc iarăși asupra dușmanului, socotesc totuși că trebuie așteptat ajutorul celorlalți creștini. Iarăși și iarăși vă rugăm stăruitor să vă îndurați de treburile creștinești și să stingeți focul care arde păretele vecinului, înainte ca el să vă ajungă pe voi. Asta într-adevăr vă rugăm, înainte de toate, că dacă ați hotărât să ne aduceți ajutoare, ca să fim asigurați de asta cât mai tare și să fie limpede pentru noi voința Domniilor Voastre. Și acum mă încredințez prieteniei Domniei Voastre”²³.

O altă scrisoare este din 5 septembrie 1596, expediată de la Târgoviște, lui Sigismund Báthory, prin care cere ajutor în fața primejdiei invaziei tătarilor:

„Măriei Tale pot să-ți scriu cu adevărat aceasta despre tătari, cum mi s-a scris și mie, că hanul tătarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înainte și acum ar fi fiind la Tudorești; locul îl știu eu bine și am fost pe acolo; e foarte aproape, așa că în trei zile poate să fie în țara aceasta. Precum a scris și Ieremia-Vodă oamenilor mei, a căror scrisoare astăzi ți-o trimet Măriei Tale; din care vei înțelege toate Măria Ta. Ci Ieremia-Vodă a pus să se facă poduri peste apă în șase locuri între Orheiu și Soroca, ca să poată veni într-acoace leșii și cazacii, și Ieremia-Vodă vrea să-și facă tabăra lângă Iași. Țara a fugit toată și s-a dus la munți. Gândul tătarilor e într-acoace. Pe Măria Ta, te rog, ca pe domnul meu prea-îndurător, să nu treci cu vederea aceasta, ci îndată să orânduiești oastea într-acoace. Dar să fie oameni de seamă, că nu e glumă, și poate că nicăieri aiurea nu mai aveți de purtat grijă. Și ce oaste orânduiești Măria Ta aici, trimite-i-o îndată dumisale [Pangratie] Senneyey; de la el vor veni aici fără zăbavă. Căci, dacă ne-ar năvăli dușmanii, și nu le-am putea sta împotrivă, și noi chiar ar trebui să ne tragem înapoi pe drumul Buzăului, la dumnealui Senneyey. Dar, pentru că țara a fugit acuma, nu pot strânge nici o dajde; ci, te rog, pe Măria Ta să trimeți bani într-acoace. Și nu cer să-i trimeți în mâna mea, ci orânduiește un om de frunte: dacă va fi nevoie, voi plăti din banii aceia; de unde nu, vor rămânea la mine, și ți se vor aduce Măriei Tale înapoi. Că eu nu mai am cum lua de la vite, că Măria Ta știi bine că am dat tot ce aveam ostașilor. Te rog, pe Măria Ta, să-mi scrii și vești și să dai omului meu drumul înapoi, îndată, cu răspuns. Dumnezeu să te ție pe Măria Ta!”²⁴.

O caracterizare a memorialisticii sale în general, face Aurel Decei care afirma că: „Însă Memorialul II, înfrățit până la îngemănare cu interviul dat lui Lubienecki și stilistic și psihologic, dictat de domnul celor trei țări românești, este o expresie vibrantă și antrenantă a unui suflet excepțional, a unei voințe și caracter fără egal printre șovăitorii și staționarii contemporani în mijlocul cărora trebuia să trăiască. Calitatea stilului atât de personal, al lui Mihai, în care răsună și formele populare, dar mai ales șuvoiul faptelor sale, reflectate în publicistica vremii până departe, fac din această lucrare – și literară în același timp – una din cele mai directe și mai proaspete creații spirituale rămase din trecutul nostru zbuciumat”²⁵.

Iată perceperea proprie a faptelor sale eroice, fapte ce au culminat cu „*pohta ce-am pohtit*, unirea tuturor românilor sub un sceptru, constituindu-se în izvoare de inspirație pentru multe generații, memoria sa fiind vie și în pantheonul spiritualității românești.

NOTE

1. **Nicolae Iorga**, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, București, 1935, p. 166.
2. **Marin Sorescu**, *Scrieri*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1993, p. 10.
3. **Aurel Decei**, *Epopoea lui Mihai Viteazul*. În: *Literatura română veche*, vol. II, București, Editura Tineretului, 1969, p. 9.
4. *Literatura română veche*, vol. II, București, Editura Tineretului, 1969, p. 29.
5. *Ibidem*, p. 30.
6. *Idem*.
7. *Ibidem*, p. 32.
8. *Idem*.
9. *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I. Documente externe, București, Editura Academiei Române, 1982, p. 615.
10. *Ibidem*, p. 616.
11. *Idem*.
12. *Ibidem*, p. 623.
13. *Idem*.
14. *Ibidem*, p. 624.
15. **Aurel Decei**, *op. cit.*, p. 13.
16. *Mihai Viteazul în conștiința europeană, op. cit.*, p. 635.
17. *Ibidem*, p. 636.
18. *Ibidem*, p. 640.
19. *Ibidem*, p. 644-645.
20. **P.P. Panaitescu**, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 206-207.
21. Cf. **N. Iorga**, *Documente nouă în mare parte românești relative la Petru Șchiopol și Mihai Viteazul*, București, 1898, p. 56-66.
22. **Constantin Șerban**, *Contribuții la repertoriul corespondenței politice și diplomatice a lui Mihai Viteazul*. În vol. „*Mihai Viteazul*”. Culegere de studii, București, Editura Academiei Române, 1975, p. 260.
23. **Victor Petrescu**, *Mihai Viteazul în memorialistica și literatura epocii*. În: *Mihai Viteazul. Domn creștin, strateg, militar și întregitor de neam*. Anuarul Valahica, nr. 17, 2002, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2004, p. 145-146.
24. **Marin Sorescu**, *op. cit.*, p. 38-39.
25. **Aurel Decei**, *op. cit.*, p. 26.

Conf. univ. dr. Victor Petrescu

In memoriam Camil Petrescu: „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”

Primul Război Mondial a constituit tema centrală pentru numeroase romane ce au apărut în perioada interbelică, scrieri pacifiste, în care autorii lor au denunțat atrocitățile războiului surprinzând tragismul ca fapt cotidian.

Pentru scriitorii români, tematica, abordată divers în plan european („Focul” – Henri Barbusse; „Cei patru cavaleri ai Apocalipsei” – Blasco Ibanez; „Pe Donul liniștit” – Mihail Șolobov; „Pe frontul de vest nimic nou” – Erich Maria Remarque, „Adio arme” – Ernest Hemingway), se completează cu o notă particulară a conflagrației, pentru români acest război constituind prilejul așteptat de secole, pentru realizarea reîntregirii neamului.

Dintre cele cinci cărți românești – ce se pot reține – realizate ca „romane de război”: „Strada Lăpușneanul” – Mihail Sadoveanu (1921); „Pădurea Spânzuraților” – Liviu Rebreanu (1922); „Balaurul” – Hortensia Papadat-Bengescu (1923); „Întunecare” – Cezar Petrescu (1927) și „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” – Camil Petrescu (1930), ultima constituie obiectul câtorva reflecții, nu numai pentru valoarea evidentă a cărții, sau pentru faptul că biografia autorului este, într-un moment, important pentru ofițerul-scriitor, tangentă cu Târgoviștea, ci și fiindcă, anul acesta, s-au comemorat 50 de ani de la moartea marelui scriitor care a fost Camil Petrescu (14 mai 1957).

De altfel, romanul are destule note autobiografice (în volumul al doilea, mai ales), împletind situații imaginate cu cele trăite, fapt ce îl face și mai interesant pentru cititorii revistei „Eroica”, majoritatea foști sau actuali ofițeri de carieră. Însuși autorul mărturisește: „Jurnalul meu de război... atribuit lui Ștefan Gheorghidiu (personajul principal al romanului, n.n.), formează volumul al doilea din roman, versiune cu mici schimbări de nume, dar în ceea ce privește faptele, autentică” (M. Ilovici, „Tinerețea lui Camil Petrescu, Ed. Minerva, 1971, p. 105).

Alături de Mihai Ilovici, dar cronologic înaintea acestuia, Dorin Elinescu (pseudonim cu care a semnat

prin anii '70-'80 Theodor Nicolin) și C. Manolescu („Studia Valachica”, Târgoviște, 1970) demonstrează aceasta, identificând corespondentul pentru multe dintre personajele romanului, dovedind că orașul R din roman este, în viața reală, Târgoviștea.

Comunicăm cititorilor noștri câteva repere biografice care îl surprind pe Camil Petrescu în Târgoviște. În 1916, el este mobilizat ca sublocotenent de rezervă nu la Regimentul 33 Infanterie Târgoviște, cum afirmă George Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, ci la Regimentul 22, așa cum demonstrează Dorin Eliescu alias Theodor Nicolin și Constantin Manolescu („Precizări cu privire la geneza și tipologia romanului «Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război» de Camil Petrescu). Aceștia dețin informația certă de la scriitorul Theodor Nicolin care a arătat că tatăl său, colonelul Ion Nicolin, întocmind istoricul Regimentului 22 Infanterie, găsește înscris, într-un „ordin de bătaie”, numele sublocotenentului de rezervă Petrescu Camil.

Este momentul să amintim că, fiind respins la vizita medicală de comisia de recrutare, Camil Petrescu optează voluntar pentru Școala de Ofițeri de Infanterie, poposind astfel în Târgoviște, deși, inițial, dorise să devină ofițer de artilerie.

Alt episod târgoviștean este preluat de Mihai Ilovici în „Tinerețea lui Camil Petrescu” de la D. Eliescu și C. Manolescu (articolul citat): după ce a fost rănit de o rafală de mitralieră în pădurea Lempesch, cota 741, scriitorul-sublocotenent ajunge la spitalul din Târgoviște, domiciliul de garnizoană al regimentului său. O experiență decisivă și definitivă pentru scriitorul și filosoful de mai târziu e constituită astfel de această primă conflagrație mondială.

El ține acum un adevărat „jurnal de front”, multe dintre notații constituind materialul de viață prezent în romanul „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”. Când începe războiul (1916), Camil Petrescu este plutonier

Plutonier T. R., 1915

TR la „Regimentul 6 Mihai Viteazul”, în campanie, începând cu 16 martie 1917, este sublocotenent în rezervă la Regimentul 16 Infanterie Suceava și luptă la Cașin și Oituz. Anterior făcuse parte din Regimentul 4 de marș. De aici pleacă pe front și este rănit în luptele de la Cincu din Ardeal. Se află în linia întâi la Mărășești. Iarna anului 1917 îl găsește în cadrul Regimentului 41 D (Divizia specială de rezistență).

O întâmplare senzațională în biografia scriitorului... Prin Ordinul de zi 560 din 1 august, din Registrul regimentului, se dispune ca cei 13 ofițeri morți în luptă în iulie 1917 să fie radiați din evidența Regimentului 16. Printre aceștia, al cincilea pe listă era... Camil Petrescu. Unul dintre camarazi, ofițerul Octavian Pană, face publică „întâmplarea tragică”, pentru cunoștii scriitorului și pentru toată lumea literară, mai ales, Camil Petrescu devine un erou căzut jertfă în luptele cu nemții și aliații lor.

În realitate, ca într-un roman de război, lucrurile au stat altfel: după ce este grav rănit, el ajunge prizonier, întâi în lagărul Shapranyeck din Ungaria și, apoi, la Plan în Boemia. Până la 10 aprilie 1918 va suporta prizonieratul. Pe 18 iunie, același an, este demobilizat.

Referindu-se la această perioadă, Camil Petrescu notează „Demobilizat de pe front, literalmente fără niciun ban în buzunar, îmbrăcat pe jumătate cu o tunică militară, nu aveam nici unde să locuiesc și nu mâncam toată ziua decât niște pesmeți dintr-un sac mic pe care mi-l dăruise un prieten. [...] Aproape toată generația mea a trebuit să umblăm tot anul 1919 în veston militar, cu epoleții ruși, să mâncăm câte un capușiner pe zi și să locuim în mansarde abjecte câte trei într-o cameră” („Opinii și atitudini”).

Războiul trăit direct este descris stendhalian în „jurnalul de front” al lui Ștefan Gheorghidiu, în sensul că, asemenea „Mănăstirii din Parma”, războiul nu apare așa cum îl văd conducătorii politici și comandanții din spatele frontului, mai puțin din punctele de comandă, ci așa cum îl trăiește omul de rând transformat, adesea împotriva voinței sale, în ostaș trimis la moarte în numele unor malversații ce sunt mascate în spatele unor sloganuri ale interesului comun. În personajul colectiv al romanului – soldații –, C. Petrescu, în contrast cu așa-zisa literatură eroică, pe care o descoperă plină de falsitate, dezvăluie adevărata față hidoasă a realității: o armată prost instruită și echipată, condusă de șefi incapabili și oportuniști. Fortificațiile de pe Valea Prahovei, prezentate de propaganda vremii drept inexpugnabile, în realitate sunt o improvizație pe care „zece porci țigănești cu boturi puternice ar fi rămat-o într-o jumătate de zi”. Despre această linie fortificată, înconjurată de mister, comparată în 1916 cu cea de la Verdun, se vorbea cu respect în toată țara, Parlamentul, partidele politice și presa nemaicontenind cu laudele: „ca să nu poată fi văzute din tren, aceste realizări misterioase, vagoanele circulau decât cu perdele trase sau, dacă nu erau perdele, cu geamuri mânjite cu vopsea albă, iar la Sinaia, pe fiecare culoar erau santinele cu baioneta la armă”. Efectul demoralizant al dezordinii din armata

română este surprins într-o scenă (cap. „Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu”) în care protagonistul, sublocotenent în rezervă, după ce conduce ostașii în linia întâi, într-un moment de liniște, citește titluri din „Neue Freie Presse”: „Scene de groază la Turtucaia; Douăzeci și cinci de mii de prizonieri; Bucureștii amenințați; Telegrama către Makensen; Werkann Rumanien retten?”, în contrast cu starea generală a oștirii. În același timp, unchiul personajului principal Gheorghidiu – *alter ego* al autorului – vinde aramă nemților din care se vor fabrica obuzele și cartușele cu care aceștia vor decima rândurile armatei române. Ordinele comandanților se contrazic adesea, iar artileria, în derută, bate propriile tranșee ale armatei române.

Din roman răzbate tragismul cetelor trimise la moarte, așa cum, în versurile din „Ciclul morții”, de această dată poetul, Camil Petrescu îl surprinde: „Nu știm / Niciunul unde mergem / Nici unde ne găsim. / Alătura de fiecare dintre noi / La dreapta sau la stânga, / În față sau în spate, / Sunt alții, / De care ne lovim mergând / Când ranița alătura ne-abate [...] Ca o cireada, / Coloana uriașă-nseamnă-n / Urmă drumul, / În loc de excremente, / Cu cadavre de soldați”. („Marș greu”)

1919 este anul în care apar primele confesiuni, experiențe, mărturisiri de război. Astfel, „Intrarea armatei în Lugoj” și „Începe o eră nouă” aniversează istorica bătălie de la Mărășești și exprimă gândirea patriotică a scriitorului, iar „O recunoaștere ofensivă” va fi inclusă, cu mici modificări, în roman, devenind capitolul „Post înaintat la Cohalm”.

Autorul relevă în clasică sa capodoperă care este acest roman considerat cel mai realizat în literatura română, comparabil cu „Pe frontul de vest nimic nou” și „Adio arme”, atrocitățile războiului, în același timp, accentuează caracterul patriotic al conflagrației, pentru români, devenită prilej pentru reîntregirea țării.

Prin realizarea unor personaje secundare ale romanului, care sunt oameni simpli, dar capabili de acte de înalt eroism, la Camil Petrescu, apare personajul colectiv, poporul român, renăscut după războiul din 1916-1918. Împlinirea visului de unitate națională e descrisă impresionant mai ales prin imaginea bucuriei nestăvilite pe care o trăiește populația română persecutată, la intrarea trupelor noastre în Ardeal.

Ceea ce conferă individualitate scrierii lui Camil Petrescu este faptul că el este singurul scriitor român care a prezentat războiul din interior, ca soldat, multe dintre pagini fiind mărturiile combatantului care a fost. De aici, realismul notațiilor, sobrietatea ce refuză clamarea explicită a eroismului, în multe părți ale sale, acest roman de război este un zguduitor document al degradării condiției umane în lipsa păcii și, în același timp, un avertisment ce replasează romanul, prin mesajul său, în realitatea contemporană.

Prof. Mihai Stan

Mișcarea unionistă reflectată în presa vremii

Înfăptuirea Unirii, simbolizată prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, la 24 ianuarie 1859, ca unic domnitor al Țărilor Române, a constituit un eveniment hotărâtor care a pus temelia statului român modern, cu profunde ecouri în literatura autohtonă. Perioada premergătoare Unirii Principatelor Române a fost bogată în periodice editate de oameni de cultură reprezentativi, publicații care au reușit să continue programul *Daciei literare* în spiritul creării unei literaturi naționale unitare și al sprijinirii active a mișcării unioniste. Astfel, *România literară*, editată de Vasile Alecsandri are o istorie sinuoasă, scriitorul înaintând în 1851 o cerere domnului Grigore Ghica prin care solicita permisiunea editării ei, afirmând că va fi „cu totul străină politiciii”. Revista va fi suprimată chiar înainte de a apărea datorită unui articol scris de N. Bălcescu sub pseudonim și care fusese interpretat ca un pamflet la adresa lui Știrbei Vodă. Reacția lui Alecsandri a fost următoarea: „Nimeni nu apucase încă a ceti gazeta mea când a fost suspendată, căci numărul 1 nu ieșise. Ce să mai zici? Ce să le mai faci?... I-am trimis și eu dracului cu toată înalta lor înțelepciune și m-am lăsat de jurnalism ca să mă țin de balade”. Totuși, nu a renunțat la proiect și revista va reapărea la Iași, în perioada 1 ianuarie – 3 decembrie 1855. În program lansa chemarea „tuturor literatorilor români” să colaboreze în paginile ei, pentru ca să fie

„câmpul de întâlnire frățească a tuturor talentelor din țările noastre”,¹ fapt ce s-a și întâmplat, publicându-și creațiile atât inițiatorul cât și C. Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Odobescu, Grigore Alexandrescu, George Sion, D. Dăscălescu, George Crețeanu etc.

O altă publicație care a susținut idealul unionist a fost *Steaua Dunării*, inițiată de Mihail Kogălniceanu, la Iași, 1 octombrie 1855, al cărui titlu inițial, *Unirea*, n-a fost aprobat de autoritățile vremii. Aceasta a fost cea mai combativă publicație unionistă, militând pentru autonomia Țărilor Române și pentru reforme democratice. În literatură, promova ideile preluate de la *Dacia literară*, axată pe o literatură națională, inspirată din tradițiile poporului.² Începând cu 2 ianuarie 1859 fuzionează cu *Zimbrul și Vulturul* și apare sub titlul *Steaua Dunării. Zimbrul și Vulturul*, redactorii ambelor ziare publicând un program politic unionist. În primul număr Mihail Kogălniceanu declara: „Unirea Principatelor a fost visul de aur, țelul ispravilor a marilor bărbați ai României, a lui Iancu Huniad, ca și a lui Ștefan cel Mare, ca și a lui Mihai Viteazul, a lui Vasile-Vodă, ca și a lui Matei Basarab. Unirea Principatelor este dar dorința vie și logică a marii majorități a românilor. *Steaua Dunării* este jurnalul Unirii. Prin aceasta ea nu urmează unei utopii; ea apără numai interesul vital al patriei. Unirea

Principatelor este singurul mod în stare de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misiile lor pe pământul ce de cătră Cel de sus li s-a dat spre moștenire”.³ George Crețeanu, consecvent militant unionist, adresa un înflăcărat îndemn prin poezia *La români*, publicată în 1856, în *Steaua Dunării*, arătând contemporanilor săi ce datorie aveau în împrejurările specifice ale vremii lor:

Azi patria nu cere să-i dăm al nostru sânge;
Ci vrea s-avem caracter, curagi cetățenesc
Spre-a proclama Unirea, cu toți spre a ne strînge

Sub steagul românesc.

În același an, George Sion scrie poezia *La Unire*, justificând legitimitatea și necesitatea istorică a unirii tuturor românilor:

Noi știm cum că moldovenii
De când lumea pe pământ
Tot a'e-o lege cu muntenii
Și de-o limbă cu toți sunt.
De ce dară să nu fie
Un popor tot la un loc
S-o frumoasă Românie
Tot c-un suflet s-un noroc?
Haideți dar la mântuire
Toți cu toții s-alergam
„La Unire! La Unire!”
Toți un viers să rădicăm.

Vasile Alecsandri publică în același periodic, în numărul 31 din 9 iunie 1856, *Hora Unirii*:

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inima română,
Să-nvârtim hora frăției
Pe pământul României.

Cezar Bolliac va da o replică acestuia prin poezia *Răsunet la „Hora Unirii”* de V. Alecsandri, publicată în ziarul *Buciumul*, nr. 2 din 1857:

Suntem gemeni, măi fârtate,
Din părinți într-o dreptate,
Ca doi ochi la semănare,
Ca doi brazi la înălțare.

Dintre publicațiile unioniste ale vremii trebuie remarcat și *Zimbrul și Vulturul*, simbolizând în titlu unirea stemelor celor două Principate Române. Acesta a apărut la Iași, între 1 noiembrie 1858 și 30 decembrie 1858 sub conducerea lui V. A. Urechia, iar un exemplar a ajuns să fie cel mai scump ziar din lume, datorită faptului că a fost francat cu opt mărci poștale *Cap de bour* de 5 parale, din a doua emisiune din 1858. În Moldova era cunoscut ca ziar unionist, alături de revista *Steaua Dunării*. În gazetă se declara că „Unirea ne este astăzi îndoit scumpă: ca simțire naturală înnăscută în inima fiecărui român și ca vot legal și unanim al ambelor țări surori. Unirea este o voință națională, un adevăr scris cu litere neșterse în istoria noastră, și care va ținea în inimile românilor cît va ținea și existența lor ca națiune! Unirea este credința noastră nestrămutată, ea este stindardul nostru politic!”

Unirea Principatelor a inspirat scriitorii epocii care scriu opere vibrând de entuziasm și speranță, în consens cu poporul român care își vedea concretizat, în parte, marele ideal pentru care se jertfiseră atâția oameni.

NOTE

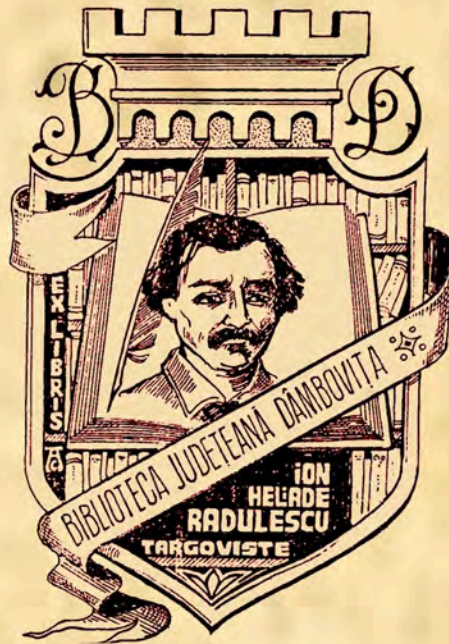
1. <https://tiparituroromanesti.wordpress.com/2013/05/09/romania-literara-iasi-1855/>
2. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Steaua_Dun%C4%83rii
3. http://www.clrm.unifi.it/upload/sub/pdf_riviste_rum/Rivista%20110.%20Steaua%20Dunarii.pdf

Prof. univ. dr. Agnes Erich

Biblioteca Județeană „I. H. Rădulescu” Dâmbovița

Marea Unire din 1918 a fost și rămâne pagina cea mai sublimă a istoriei românești. Măreția ei stă în faptul că desăvârșirea unității naționale nu este opera nici unui om politic, a nici unui guvern, a nici unui partid; este fapta istorică a întregii națiuni române, realizată într-un elan țâșnit cu putere din străfundurile conștiinței unității neamului, un elan controlat de fruntașii politici, pentru a-l călăuzi cu inteligență politică remarcabilă spre țelul dorit. [...] O necesitate istorică – națiunea trebuie să trăiască într-un stat național – s-a dovedit mai puternică decât orice guvern sau partid, culpabil de egoisme sau incompetență, și, punând în mișcare națiunea, i-a dat acea forță uriașă ca peste toate adversitățile să dea viață aspirației sale: statul național.

Florin Constantiniu

Unirea național-politică, de la anul 1918, nu se cuvine să fie înfățișată, nici măcar în parte, ca un dar, coborât asupra neamului românesc din încrederea și simpatia lumii civilizate, nici ca o alcătuire întâmplătoare, răsărită din greșelile dușmanilor de veacuri. Chiar dacă asemenea greșeli nu s-ar fi săvârșit niciodată împotriva românilor subjuogați de-a lungul veacurilor de stăpânire ungurească, austriacă sau rusească, stăpânirile acestea nedrepte ar fi trebuit să se dezumfle și micșoreze îndată ce dreptul tuturor popoarelor de a-și croi soarta după buna lor pricepere a izbutit a se înălța la treapta de putere hotărâtoare în noua întocmire a așezământului de pace europeană. De aceea, Unirea românilor trebuie înfățișată totdeauna – potrivit adevărului – ca urmarea firească a unei pregătiri istorice de sute de ani, în cursul căroră acest popor de eroi și de mucenici a izbutit să-și apere cu uimitoare stăruință „sărăcia și nevoile și neamul”, rămânând împotriva tuturor năvălirilor barbare și vremelnicele stăpâniri străine, în cea mai strânsă legătură cu pământul strămoșesc în care, ca într-un liman de mântuire, și-a putut adăposti traiul de-a lungul vremilor de urgență.

Nicolae Iorga